

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

GEBRUIKMAKEN VAN DE FILM IN HET PASTORAAT

*Je kunt als groep gemeenteleden of catechisanten kijken naar een (opgenomen) televisieprogramma en naar aanleiding van die uitzending een gesprek hebben. Een film, een (docu)drama, een video-clip of een documentaire kunnen aanleiding **rijn** om mei elkaar te discussiëren over dat onderwerp waarvan beelden getoond werden. Dat **noemt** men een 'mediagesprek'. En **dan** gaat hei er niet om dat je met elkaar wat **napraat** over wat je **zag**. Het is de bedoeling van het mediagesprek dat je verder doorstoot tot fundamentele vragen en antwoorden. Je kunt **zeggen** dat het mediagesprek een soort mannen/vrouwenvereniging wordt of een bijbelstudieclub waar je met elkaar spreekt over een religieus onderwerp. Het gaat dan om de vragen en zekerheden die vanuit het geloof opkomen.*

Ik heb het idee dat in allerlei kerken dit soort gesprekken veel meer aan de orde is dan onder ons. In het pastoraat en de catechese maakt men daar steeds meer gebruik van televisieprogramma's en films. Maar hoe moet je dat doen? Er is een boek verschenen dat kan helpen bij de opzet van zo'n gesprek – de titel: In gesprek over film en televisie.

Zo'n handleiding is wel nodig, want **het** blijkt dat je niet zomaar gebruik van audiovisuele middelen voor gespreksgroepen kunt maken. Er zitten wat haken en ogen aan. Dit genoemde boek bestaat uit een aantal opstellen van diverse schrijvers over onderwerpen die allemaal met het mediagesprek te maken hebben.

Uitgangspunt van het boek is dat het mediagesprek een goede mogelijkheid levert om levensbeschouwelijke aanlegenheden gezamenlijk bespreekbaar te maken.

In een opstel van dr. J.G. Mahn wordt aangegeven hoe indringend het medium televisie is. Oren en ogen moeten worden gebruikt. Het aanbieden van die gecombineerde prikkels beoogt verhoogde intensiteit en optimalisering van het effect. Maar het blijkt dat de mens niet goed in staat is om twee dingen tegelijk en op hetzelfde nivo te doen. Wanneer de informatie die je in een programma

HOOFDARTIKEL

**Gebruikmaken van de film
in het pastoraat**

H.J. Siegers

UIT DE SCRIJFT

Een erfenis voor u!

J. Holtland

KERKELIJK LEVEN

Interkerkelijke kritiek

R. ter Beek

INGEZONDEN

Gevaar voor de kerken

S.J.C. Cnossen

REACTIE

Antwoord aan de heer Cnossen

M. te Velde

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

KIJK OP DE KERK TE...

Rotterdam-Oost

L.H. Heij

KERK EN SAMENLEVING

**De eer Gods en de gerechtigheid
in de staatsvisie**

A.J. Yerbrugh

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Verandering van leven

Synode-indrukken I

B. Luiten

PERSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

hoort en die je ziet niet optimaal synchroon loopt dan lijdt de visuele kant het grootste verlies. Waarschijnlijk omdat heelden die we zien ook een emotionele werking hebben. Daardoor kan de informatieve waarde minder worden en de kans is er dat je je dit ook minder goed herinnert. Bij beelden is het minder van belang wat de kijker precies te zien krijgt, maar veel meer is van belang welke emotionele werking er van uit gaat. Overheerst deze werking dan blijkt dat ook een deel van de auditieve informatie niet meer waargenomen wordt. Dit is de mens zich niet bewust. Meestal 'ziet' en 'hoort' soms dingen en zaken die niet werkelijk getoond of gezegd werden. Wie nu een mediagesprek wil voeren moet hier wel rekening mee houden. De indrukken die mensen hebben van het audiovisuele product zijn voor een mediagesprek van meer belang dan de feitelijke en aantoonbare inhoud ervan. Dat lijkt me trouwens niet alleen van belang als je erover gaat praten, maar in het algemeen is dit van betekenis; wat is het effect van een televisieuitzending?

In dit interessante hoofdstuk worden over dit soort zaken heel wat meer dingen naar voren gebracht. De auteur sluit dan af met een bespreking van de verslavende werking van het medium t.v.. 'Het veimodden bestaat dat de activiteit van het televisiekijken neurologische gevolgen heeft die in grote lijnen vergelijkbaar zijn met verslavede gevolgen van roken en alcoholconsumptie' (pag. 41). Hij stimuleert verder onderzoek naar de vraag welke elementen nu bijdragen aan het verlangen naar meer.

Een opstel van drs. H.H. Hoekstra gaat over de betekenis van het mediagesprek voor geloofsbeleving en de kerk. We moeten constateren, zo schrijft hij, dat de mensen, die gevormd worden door de audiovisuele cultuur anders denken, gevoelen, geloven en communiceren dan de

mensen van de oude woordcultuur (er wordt gesproken en gelezen). Ik denk zelf dat het woord geloven in dit rijtje van Hoekstra niet past. Anders geloven, dan vroeger? In de zin van dat op andere aspecten van geloven wellicht nadruk wordt gelegd dan vroeger kan ik het er mee eens zijn, maar de inhoud van het geloof is hetzelfde gebleven. Maar hoe dan ook, de constatering is wel terecht dat de cultuur door deze media veranderd. En wie de mens dan nog goed wil bereiken moet zich dat bewust zijn. Gebruikmakend van audiovisuele middelen kun je dan inhaken op de verandering van cultuur.

Door naar verhalen te kijken is het mogelijk zich met personen en hun levenssituatie te identificeren. Die personen en omstandigheden kun je dan verfoeien, maar er ook door geboeid raken. 'Door er met elkaar over te praten kan iemand zijn eigen ervaringen tot uitdrukking brengen en luisteren naar die van anderen. Hij kan er over nadenken, ze analyseren, met elkaar vergelijken en evalueren... Tezamen kan men aan de hand van een gelovig mediagesprek de diepere, existentiële lagen van het leven ontdekken...' (pag. 61). Zonder ieder woord hiervan voor mijn rekening te nemen kan ik nu een goed gebruik van dit medium in dienst van de gemeentebouw indenken. Daarbij mank ik de kanttekening, die terecht ook in dit boek staat (pag. 142), dat geloofscommunicatie bij uitstek verbonden is aan de persoonlijke omgang tussen mensen. Dat is onmisbaar en door geen medium te vervangen. In dit boek wordt wel erg positief gedaan over het gebruik maken van film en t.v. bij het onderwijs en gesprek in de kerk. Ik denk niet dat er in het pastoraat zoveel gebruik kan worden gemaakt van audio-visuele middelen, maar wel in de catechese of toerustingscursussen. Ik kan nu ook niet aan de indruk onttrekken dat er op scholen veel meer gebruik wordt gemaakt van dit soort middelen dan op de gemiddelde catechisatie. En we moeten ervoor oppassen dat er een scherpe grens komt tussen twee vormen van onderricht geven, namelijk op school en in de kerk. Blijven we, wat de catechisaties aangaat, niet steken in één bepaalde vorm van overdracht, die minder goed gaat passen bij de cultuur waarin de jongeren opgroeien?

De opzet van het boek is heel helder. Steeds worden de belangrijkste boodschappen in omlijnde kaders aangegeven. Het is wel specialistisch en wat herhaaldelijk (maar dat is een nadeel van opsellen-bundel). Ik ben het ook niet eens met de theologische visies die in dit boek staan. Bijvoorbeeld over Bijbel en traditie (pag. 62) en het gelaat van God waarnemen in de dialoog met mensen, ook niet met de stelling: omdat we God horen moeten we Hem ook kunnen ruiken (pag. 66) e.d.

Maar we kunnen in deze bundel wel veel goede informatie aantreffen over het onderwerp: gebruik maken van media binnen de kerk.

H.J. Siegers

J.G. Hahn en H. Hoekstra (red.), *In gesprek over film en televisie. Over de theorie en de praktijk van het mediagesprek*. Uitg. Kok, Kampen; 200 pagina's.

KERNREDACTIE

DY W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. T. VELD

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. TER BEEK, DRS. R. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. J. L. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMIT K

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan De Reformatie, Postbus 21, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & IJz. Cointre H.V. Postrekening 406040 t.n.v. De Reformatie, Goos Postbus 25, 4160 AA Goos Tel. (01100) 15591

ABONNEMENTEN

f 84,75 per jaar; f 15,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland) buitenland f 143,50 per jaar (zweepst)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralocath Tel. (05210) 15946

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

EEN ERFENIS VOOR U!

t...door de opstanding van Jezus Christus wedergeboren tot een levende hoop...) tot een onvergankelijke, onbevleete en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen weggelegd is voor u

1 Petrus 1 : 4

Men vindt het meestal geen ramp een **erfenis** te **krijgen**. Al is het zo dat de aanleiding een verdrietige is: je **erft** pas wanneer iemand gestorven is. Omdat diegene niet meer terugkomt moet iemand het zijne hebben.

Zo is het niet met de erfenis die Petrus hier noemt. Voor het ontvangen van die erfenis moet iemand niet **sterven**, althans niet dood blijven, maar weer **gaan** leven. Erven binnen Gods huisgezin gaat anders dan binnen onze families. Christus moest sterven, maar daar kon hei niet bij blijven. Hij moest uit de dood terugkomen, juist om de erfenis uit te delen.

Was Hij niet opgestaan, dan had Hij te vroeg geroepen: Het is volbracht. Als de dood Hem had gehouden, was er nog zonde over. Want het loon op de zonde is de dood.

Maar Hij is opgestaan.

Nu Hij eenmaal alle schuld op Zich genomen heeft, pleit Hij hen vrij van schuld, die op zijn Naam pleiten.

Iemand van schuld vrijpleiten: dat kan alleen als je *leeft*.

Christus leeft.

En wie door Hem **vrijgepleit** is, is kind. Kind van God.

En kinderen erven.

Het is een machtig woord: 'erven'.

Een bijbels woord.

Al vroeg in het Oude Testament:

Abraham zou het beloofde land beërven.

Wet volk Israël, zal het land van de belofte erven.

Je **kunt** er niet omheen dat erven vaak voorkomt in combinatie met het land van de belofte.

In het Nieuwe Testament wordt hei beloofde land **vervangen** door: het eeuwige leven, het heil, het Koninkrijk van God, de beloften beërven.

Wie vanwege de levende Zoon kind van God is geworden, heeft een erfenis te verwachten.

Dat is bewijs van Gods barmhartigheid.

Daarom staat er ook in vers 3:

'God die ons naar zijn grote barmhartigheid... heeft wedergeboren doen worden tot een... erfenis'.

Her is genade: want voor een erfenis kun je niets doen.

Een erfenis **krijg** je. Niet speciaal omdat je het verdiend hebt.

Hoewel sommigen er toch **hun** best voor doen een vergankelijke erfenis in de wacht te slepen. Door bij de aanstaande erflater in een goed testament-blaadje te komen. Maar bij God is geen aanzien des persoons. Hij ziet alleen de persoon **aan** in Jezus Christus.

Dan is de erfenis je deel.

Kinderen zijn erfgenamen. De erfenis is al hun deel. De erfenis ontvangen is alleen een kwestie van tijd, maar het ligt al vast. Zo is het met de erfenis die in de hemelen voor u is weggelegd. De Here heeft die al voor u klaarliggen. Verder een kwestie van tijd.

Een erfenis die niet is uit te drukken in cijfers voor de komma. Ze is van een andere orde dan de erfenissen waar wij ons soms te druk over maken (Lk. 12 : 13).

Ze is immers 'onvergankelijk, onbevleete en onverwelkelijk'?

Dat wil zeggen: die erfenis blijft. Je laat hei niet zelf weer na aan wie na je komt.

Die erfenis is vlekkeloos. Ze is niet op onrechtmatige wijze verkregen. Er zitten verder ook geen nadelen aan.

Volmaakt, zeg maar.

Die erfenis is het leven met de Here. Hem loven en prijzen. Niet alleen met de mond, maar met hart en ziel. Niet tegen heug en meug. Maar als grootste plezier.

Die erfenis is heel de nieuwe aarde die eraan komt (Mt. 5 : 5; Brutalen mogen de halve wereld hebben, zachtmoedigen beërven de hele).

Die erfenis **ligt** klaar.

Is dat toekomstmuziek?

Ja, maar het maakt mij nu al vrolijk.

Althans, dat zou zo moeten zijn.

Vers 6: Verheugt u daarin..

Daarover volgende week.

J. Holtland

INTERKERKELIJKE KRITIEK

Begint het al te wennen, de kritiek op de manier waarop in de Gereformeerde Kerken de belijdenis over de kerk wordt gehanteerd? Deze kritiek hangt vaak samen met de opstelling van de Gereformeerde Kerken in kerkelijk Nederland. Er vallen woorden als 'kerkelijk exclusivisme', 'absolutistisch spreken'. De Gereformeerde Kerken wekken 'de indruk, alsof ze de enige ware kerk zijn'.

Deze kritiek is niet iets van de laatste jaren. Ze is ook niet naar een kwestie van 'weg-met-ons' of van journalistieke vijandigheid of kapperspraat. Al vele jaren ligt 7e officieel hij de kerken op tafel.

Het is een van de twee punten die de Christelijke Gereformeerde Kerken in de contacten met de Gereformeerde Kerken op het agendum hebben gezet. Vanaf het begin hebben ze aangegeven dat er volgens hen aanzienlijke verschillen tussen beide kerken zijn op twee punten. Niet alleen over de 'toeëigening van het heil', maar ook over de hantering van het belijden omtrent de kerk.

Drie jaar stilte

Toen de synode van Spakenburg-Noord 1987 deputaten benoemde voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken, kregen deze de opdracht mee o.m. 'de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gestelde verschillen ten aanzien van ... de hantering van het belijden omtrent de kerk' aan te snijden. De gespreksronde die volgde – van april 1988 tot februari 1989 – was te kort om erover te spreken.

Het onderwerp verdween niet van de agenda. De commissie van de synode van Leeuwarden 1990 voelde dat in volgende gesprekken 'de hantering van het belijden omtrent de kerk' alsnog moest worden behandeld. Ze schreef hierover: 'Het betreft hier een naar zijn aard uiterst belangrijk onderwerp, juist in het kader van gesprekken met liet oog op eenheid van kerkelijk samenleven. Het is te verwachten dat bij dit gespreksonderwerp ook allerlei zaken van zogeheten kerkelijk klimaat aan de orde komen'. Dit achtte de commissie des te belangwekkender omdat men in de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds onverbloemder de verscheidenheid in eigen kring ter sprake brengt (Acta Leeuwarden 1990, blz. 557).

De notitie-Westerink

De door Leeuwarden benoemde deputaten krijgen de opdracht mee 'de door de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds gestelde verschillen ten aanzien van de hantering van liet belijden omtrent de kerk' weer ter sprake brengen (art. 133). En dat gebeurt ook.

In de gesprekken van november 1990 tot maart 1992 komt deze zaak uitgebreid aan de orde. Op 17 mei 1991 ligt er in Bunschoten een notitie van ds. J. Westerink op tafel (Deputatenrapport, bijlage IIIa). Hij is de rapporten nagegaan die de christelijke gereformeerde deputaten voor de samensprekingen uitbrachten aan hun synodes tot aan 1962. Hij komt tot zes bezwaren:

1. de gereformeerde opvatting leidt tot een andere waardering van 1892;
7. de gereformeerde opvatting is te idealistisch: men heeft geen oog voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis;
3. het institutionaire aspect van de kerk wordt overgeaccentueerd door de sterke nadruk op de menselijke daad van liet meevergaderen met Christus;
4. als men een andere kerk als ware kerk erkent, dan dient die kerk zich zo spoedig mogelijk met de Gereformeerde Kerken te verenigen;
5. liet spreken over de ware kerk krijgt veel meer accent dan het waar liet van de kerk zijn.'

Verder verklaart hij dat deze bezwaren door de gang van zaken rond de Open Brief zijn versterkt. Daardoor zijn vrijgemaakte kerken en keikleden steeds meer in het isolement gekomen. Hij herkent 7e ook in de houding die de Gereformeerde Kerken aannamen tegenover de Gereformeerde Oecumenische Synode en buitenlandse kerken.

Ds. Westerink acht de mogelijkheid aanwezig dat er toch een kentering gekomen is in 'het exclusivistische denken over de ware kerk'. Hij ziet daar drie aanwijzingen voor: de afwijzing van de opvattingen van ds. Hoorn; een artikel van ds. Smit over de leer der kerk bij K. Schilder, 'in welk artikel, gepubliceerd in een officiële uitgave van de Senaat van de Theologische Universiteit van Kampen, een kritiek op die leer wordt geleverd, die in verschillende opzichten doet denken aan de kritiek van de christelijke gereformeerde deputaten in liet verleden'; en – in negatieve zin – de oprichting van de vereniging Reformanda.

Onderbouwing van de bezwaren

De gereformeerde deputaten vragen naar de onderbouwing van deze invulling van 'de opvatting van de Gereformeerde Kerken'. De christelijke gereformeerde deputaten beamen, dat veel is ingegeven door uitingen, publikaties en gebeurtenissen op het plaatselijke vlak.

De gereformeerde deputaten halen het slotwoord van de Dordtse Leerregels aan. Daar wordt ervoor gepleit niet over het geloof van de Gereformeerde Kerken te oordelen op grond van persoonlijke uitspraken van sommige oude of nieuwe leraren, maar op grond van de aangenomen leer, oftewel de geldende belijdenissen.

De zaak komt 11 oktober 1991 in Amersfoort terug. Er ligt nu een notitie ter tafel van de gezamenlijke christelijke gereformeerde deputaten over de vraag, waar 7e liet vandaan halen 'dat er wat het kerkbegrip betreft opvattingen gehuldigd worden, die getuigen van een eng, exclusief en kerkistisch benaderen van de kerk' (Deputatenrapport. Bijlage IIb). Hun antwoord is tweeledig. Ten eerste

'moet worden toegegeven, dat op deze wijze niet nu nauwelijks kan worden aangetoond, dat het kerkbegrip, zoals dat in de Gereformeerde Kerken wordt gehanteerd, van exclusivisme en kerkisme zou getuigen. De kerkelijke vergaderingen van de Gereformeerde Kerken hebben zich in hun uitspraken ervoor gewacht zo te spreken.'

Maar vervolgens kunnen deputaten 'ervaringen op lagere niveau's niet uit hun gedachten zetten', hoe graag de gereformeerde deputaten dat ook zouden willen.

'Allerlei preken, artikelen, brieven van kerkeraden van Gereformeerde Kerken en persoonlijke opmerkingen hebben er in de loop der jaren aan meegewerkt dat er onder ons, maar ook in bredere kring een bepaald beeld van de Gereformeerde Kerken is ontstaan; een beeld van exclusivisme en zelfs kerkisme, alsof de Gereformeerde Kerken de enige ware kerken in Nederland zouden zijn.'

Het dilemma is duidelijk. Hoe stel je vast hoe de belijdenis van de kerk wordt gehanteerd in de praktijk van een bepaald kerkverband? De christelijke gereformeerde deputaten onderscheiden tussen de officiële uitspraken en de particuliere uitingen.

Maar dan heb je een probleem: wanneer is voor de Christelijke Gereformeerde Kerken iets een uitspraak van de *Gereformeerde Kerken in Nederland*? Moet je daarvoor Maurice de Hondt een representatieve telefonische enquête op 150 gereformeerde adressen moet laten houden? Of luister je naar de generale synode die namens de gezamenlijke kerken spreekt?

Lei wel: volgens christelijke gereformeerde deputaten hebben de kerkelijke vergaderingen van de Gereformeerde Kerken *zich* in hun uitspraken *ervoor* gewacht zo exclusivistisch of kerkistisch te spreken.

Bezwaren weggenomen

Tijdens hetzelfde gesprek wordt ook nog gesproken over de bezwaren 1 en 2/4 uit de notitie-Westerink.

Over de waardering van de Vereniging van 1892 hoeft niet verder gesproken te worden. Inderdaad zal vanuit een christelijke gereformeerde achtergrond de Vereniging van 1892 anders worden beoordeeld dan vanuit een gereformeerde. Maar noch de gereformeerde noch de christelijke gereformeerde deputaten zien de verschillende waardering van 1892 als een belemmering om tot elkaar te komen.

Over het tweede bezwaar, dat de Gereformeerde Kerken geen oog hebben voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van gereformeerde belijdenis en de indruk wekken alleen ware kerken in dit land te zijn, concludeert men gezamenlijk 'dat het hier geen echt bezwaar betreft'. Dat iedere andere ware kerk zich zo spoedig mogelijk met de Gereformeerde Kerken zou behoren te verenigen (het vierde bezwaar), is niet juist. Reide gesprekspartners zijn het erover eens dat niet mag worden berust in gescheiden optrekken van wat bijeen hoort. Daarom hebben de Gereformeerde Kerken vanaf 1946 tegen de Christelijke Gereformeerde Kerken gezegd: 'wij moeten samen tot eenheid komen'.

Accentverschillen?

1X december 1991 wordt de bespreking in Bunschoten voortgezet. Nu over het derde en het vijfde bezwaar: wordt in de Gereformeerde Kerken het institutionele aspect overbelicht? Hoort men er meer over de ware kerk dan over het waar kerklid zijn?

Christelijke gereformeerde deputaten zien hier een verband met de verschillen over de toeëigening van het heil. Hoe ziet men de gemeente? 'Loopt de grens van de kerk van Zondag 21 bij de zichtbare kerk, of loopt die grens dwars door de verbondsgemeente heen?'

Gereformeerde deputaten weerspreken dat in de Gereformeerde Kerken wordt gedacht en gepraakt in de trant van: 'automatisch onder het Woord, automatisch bij de kerk, automatisch behouden'. 'Dat het spreken over de kerk veel aandacht kreeg, komt vanwege de situatie na de Vrijmaking. Maar dat ging niet ten koste van de aandacht voor het Ieven van de godsvrucht.'

Christelijke gereformeerde deputaten blijven moeite houden met de gereformeerde kijk op en aanspraak van de gemeente. 'Huns inziens wordt er te weinig onderscheid gemaakt tussen hen die geloven en hen die niet waarachtig geloven'. Gereformeerde deputaten proeven wel verschillen, maar *accentverschillen*. Ze vragen of het mogelijk is gemeenschappelijk te verklaren dat het hier accentverschillen betreft. Maar het antwoord kan in deze ronde niet meer worden gegeven.

Apeldoorn 1992

De rapportage van de christelijke gereformeerde deputaten aan hun synode van Apeldoorn 1992 ken ik niet. Ik heb alleen de tekst van het besluit dat er over de samensprekingen genomen is.

De synode overwoog dat 'het hanteren van het belijden omtrent de kerk aan de orde is geweest, maar dat er vragen zijn blijven liggen ten aanzien van het verstaan van de artikelen 27-29 Y.G.B.'

De verwijzing naar de artikelen 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis geeft te denken. Samen met de open formulering 'de vragen die nog zijn overgebleven' (ook in het oordeel) lijkt een heel nieuwe start niet uitgesloten. Het is jammer dat de synode zich niet met zoveel woorden heeft aangesloten bij de conclusies die getrokken konden worden door gezamenlijke deputaten.

De kwestie die nog was blijven liggen betrof alleen artikel 29: de balans tussen spreken over de ware kerk en over de ware gelovigen. Inzake het 'hanteren van het belijden inzake de kerk' heeft eigenlijk alleen maar verschil van mening over de visie op de gemeente. Die vallen voor een groot deel samen met de verschillen die de Christelijke Gereformeerde Kerken ervaren op het punt van de toeëigening van het heil.

Waarom heeft de synode de overgebleven vragen niet zelf geformuleerd? Dan waren het vragen van de *Christelijke Gereformeerde Kerken* geweest.

De spiegel van de kritiek

De Gereformeerde Kerken verwijzen naar de 'aangenomen

men leer'. naar de synodes, en de Christelijke Gereformeerde Kerken naar preken, artikelen en persoonlijke uitlatingen. Waar komt zoiets nu vandaan? Ik kijk naar twee kanten. Aan de ene kant wreekt zich m.i. de inzet van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Daar leefden bezwaren hadden tegen de gereformeerde hantering van het belijden van de kerk. Maar hadden de Christelijke Gereformeerde Kerken daar ook bezwaren tegen? Zolang deze kerken in hun generale synode deze bezwaren niet omschreven (en dus zelf toetsten aan de belijdenis) was de omschrijving van de bezwaren sterk afhankelijk van de bezetting van de deputaatschappen.

Aan de andere kant hebben de Gereformeerde Kerken zich nauwelijks gerealiseerd dat de meeste mensen helemaal niet de Acta erop naslaan, of de belijdenis nakijken, om vast te stellen wat een vrijgemaakte denkt, zegt en (loet). De meeste mensen gaan af op wat ze meemaken. Daar praten ze over. Daar lezen ze over. Daar horen ze over. En zo ontstaat er een gemeenschappelijke indruk die je met 1000 bladzijden Acta nog niet uitwist. Door de christelijke gereformeerde opstelling zijn de Gereformeerde Kerken daar ongetwijfeld gevoeliger voor geworden.

In die tin heeft de interkerkelijke kritiek (trouwens ook die vanuit eigen kring) heilzaam gewerkt. Het is belangrijk je af te vragen: dekken mijn woorden mijn bedoelingen? Is her in onze omgang met geestverwanten duidelijk dat we hen zoeken ondanks verschil van inzicht?

Dan zeg ik: dank u wel dat u zo scherp hebt geluisterd, dank ook dat u zo duidelijk onder woorden hebt gebracht wat u erin hebt gehoord, dank ook voor de gelegenheid uit te leggen wat wij in feite bedoelden te zeggen. (Want zou niemand van ons het nooit ongelukkig gezegd kunnen hebben, zou niemand van u het nooit verkeerd hebben kunnen opvatten?) Maar laten we nu verder gaan.

Cultuurverschil

Er is m.i. ook te wijzen op iets anders, noem het een verschil in 'cultuur'. In de Christelijke Gereformeerde Kerken is men gewend verder te kijken dan alleen naar de handtekening onder de belijdenis, men vraagt ook in eigen kring door naar de beleving, naar de hantering van de belijdenis. Is daarom het eigen geluid van een voorganger, het eigen karakter van een gemeente, verhoudingsgewijs, belangrijker dan in de Gereformeerde Kerken?

Heeft het ook te maken met de verschillende liggingen in deze kerken? 'Christelijk Gereformeerd' – wat zegt dat? Om daar achter te komen moet je eerst maar eens luisteren, lezen of informeren.

Zou een uitspraak van een generale synode in de Christelijke Gereformeerde Kerken daarom misschien een wat ander 'gewicht' hebben dan in de Gereformeerde Kerken? Soms moeten er immers uiteenlopende meningen verzoend worden in het verband van één besluit.

Het gebrek aan duidelijkheid waar de Gereformeerde Kerken steeds op wijzen, kan samenhangen met het gebrek aan onderlinge eenheid in de Christelijke Gerefor-

meerde Kerken. Grote delen van de Christelijke Gereformeerde Kerken staan op zichzelf. Het gesprek met de anderen vindt alleen nog plaats – en met moeite – op de kerkelijke vergaderingen. Daar heeft men weinig behoefte de verschillen aan te scherpen.

Dit zijn geen beschuldigingen of bezwaren. Dit is een poging tot verklaring van een realiteit die doorwerkt in de samsprekingen, die heeft gezorgd voor wederzijdse teleurstelling en onbegrip. Het lijkt alsof deputaatschappen van beide kerken op bepaalde momenten niet zoveel met elkaar konden, omdat ze elkaars gebruiksaanwijzing niet goed kenden.

Functie met inhoud

Tot slot nog dit. Een synode moet bij het benoemen van een deputaatschap voor een bepaalde functie, zoals samspreken, contact e.d. altijd ook letten op wat deputaten in die functie naar voren moeten brengen. Spreken namens de kerken stelt hoge eisen aan hun werk. Met vraagt grote zorgvuldigheid van de gesprekspartners.

Het vraagt aan de ene kant gewetensvolle begeleiding van deputaten. Krijgen ze genoeg mee voor het gesprek? Weten ze niet hoe 'de kerken' zelf (in casu de generale synode) denken over de taken die ze aan de orde moeten stellen – vragend, verwijtend of bewegend – dan kunnen ze 'de kerken' niet vertegenwoordigen. Ze moeten kunnen terugvallen op synode-uitspraken.

Voor de bezwaren tegen her hanteren van de belijdenis over de kerk moest ds. Westerink afgaan op deputaten-rapporten! Dat toont naar mijn inschatting aan dat de christelijke gereformeerde deputaten eenheid op dit punt niet op de synode zelf konden terugvallen.

Over 'de toeëigening van het heil' is er nu wel een stuk (zie vorige week) al is de status vaag. Maar liet inhoudelijke gesprek komt inmiddels op gang. Over de kerk hoeft dat misschien niet meer. Dit onderwerp kan onder het hoofd 'visie op de gemeente' bij 'de toeëigening van het heil' worden ondergebracht.

Aan de andere kant moeten deputaten het gesprek tussen de kerken zelf verder helpen. Wilt u weten hoe deze of gene kerken over deze zaak denken, raadpleeg dan via de kortste weg, via deputaten, de vergadering waarin deze kerken gezamenlijk spreken, de generale synode. Aan wat daar uitgesproken wordt mag u ons houden, omdat wij ons daaraan wensen te houden. Dat hebben we elkaar beloofd en dat beloven we ook u.

Samsprekingen gaan toch ergens over? Samsprekende deputaten werken toch ergens naar toe? Wie een ander beproeft, laat die ook zichzelf beproeven. Wie zichzelf beproeft, hoeft niet weg te lopen voor de (kritische) vragen van een ander.

R. ter Beek

Vorige week is hier onder de titel 'Enigheid of eigenheid' aandacht besteed aan de toeëigening van het heil in de gesprekken tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken sinds 1987.

GEVAAR VOOR DE KERKEN

Onder deze titel schrijft prof. dr. M. te Velde in De Reformatie van 10 en 17 april een waarschuwend woord over het gevaar dat in onze kerken met dubbele tong gesproken wordt over confessionele eenheid. Te Velde wijst in dat verband op de discussie in enkele G-organisaties over de verbreding van de samenwerking, waarbij men zich baseert op de door hem kortweg geformuleerde slagzin 'kerkelijk gescheiden, maar confessioneel één'.

Ik deel zijn zorg, wanneer er inderdaad een teneur aan te wijzen is waarbij ie gemakkelijk gesproken wordt over de concrete toepassing van de confessionele norm ten aanzien van de kerk (27-29 NGB). Dat kan immers leiden tot het relativeren van de eis die de norm stelt: men moet zich voegen bij de kerk van Christus.

Te Velde spreekt enerzijds in nogal krachtige en stellige bewoordingen. Anderzijds vind ik het slordig om vaag te blijven wanneer het, in zo'n ernstige kwestie, de schuld-vraag betreft. Die legt Te Velde m.i. nogal gemakkelijk bij bestuurders en actieve leden van gereformeerde organisaties. In de discussie bij enkele organisaties over het toelatingsbeleid ligt ongetwijfeld aanleiding ook die richting uit te kijken. Maar wat te denken van een publieke discussie tussen twee Kamper hoogleraren op de School-dag in 1992 waarbij de één de Christelijke gereformeerde kerken ronduit 'ware kerken' noemt en de ander daar direct enkele relativerende argumenten naast plaatst en die 'waarheid' niet wil uitspreken? Bevordert dat wel de door hem gewenste duidelijkheid? En wat te denken van een congres van meer dan 100 broeders en zusters, waarvan een aanmerkelijk deel in Kampen studeerde, over vragen van 'kerk en organisatie' maar een gezamenlijke slotconclusie ontbrak. Wel meer opvattingen over de concrete toepassing van 27-29 NGB dan men zou verwachten binnen een gezelschap van uitsluitend gereformeerden.

Ik zou mij wat inderhoudendheid kunnen voorstellen bij het eenzijdig leggen van oorzaken van de riskante verhalen.

Extra vervelend en ook ernstig vind ik het wanneer Te Velde opmerkt, dat 'de redeneringen die mensen uit de gereformeerde organisaties hebben opgezet over kerk en confessie spreken op een manier die voor de gereformeerde kerken schadelijk is'. Het gaat zelfs zover, dat Te Velde de vraag stelt 'of we in kerk en organisatie wel spreken vanuit hetzelfde, ongedeelde geloof'.

In het slot van zijn artikel staat de beschuldiging nog eens samengevat: hij ziet bij de gereformeerde organisaties

'een ondeugdelijke alternatieve kerkvisie, het camoufleren van breuklijnen en het weglaten van noodzakelijke nuancerings'. Dat is niet gering.

Te Velde schreef hierover al eerder, o.a. in de Reformatie van 28 november 1992. In zijn tien veel zorgvuldiger formuleringen kon ik goed meedenken. Het kost me bij zijn jongste artikelen aanzienlijk meer moeite dan te doen, vanwege onzorgvuldigheden en botte beschuldigingen daarin. Je moet het intussen ook maar waarmaken wanneer je zulke zware consequenties rechtstreeks verbindt aan het spreken van bestuurders en actieve leden van gereformeerde organisaties. Te Velde draagt daarbij m.i. minder feiten aan dan wel verwacht had mogen worden in verhouding tot de door hem getekende ernst van de zaak. In zijn slotartikel beperkt hij zich wat de feiten betreft tot de notitie 'Eenheid in beleid' van het GPV. Voor de inhoud daarvan voel ik mij medeverantwoordelijk als bestuurder van zo'n gereformeerde organisatie. Ik wil daarover graag iets in het midden brengen en stel het op prijs daarvoor in dit blad de gelegenheid te krijgen. Toch moet daarbij een opmerking van het hart voordat ik wil ingaan op de aangedragen feiten.

Beter laat dan nooit?

Te Velde reageert op een notitie die inmiddels in eerste versie meer dan een jaar geleden verscheen. De laatste versie, met voorstellen voor de Algemene Vergadering, ligt er bijna vier maanden. Het artikel van Te Velde verscheen precies een week vóór de Algemene Vergadering zich over die voorstellen uitsprekt. Als bijdrage aan het debat is dat rijkelijk laat. Ik teken hierbij aan dat tot nu vanuit de redactie van De Reformatie instemmend gereageerd werd op de inhoud van de notitie door dr. W.G. de Vries en dat ds. B. Luiten over geheel andere aspecten dan nu aan de orde worden gesteld in meer kritische zin schreef. In beide gevallen zweeg Te Velde. In het al hiervoor aangehaalde congres van de Reformatie over kerk en organisatie zijn soortgelijke vragen als die Te Velde nu tot zijn kritiek brengen ook besproken. Een van de sprekers in dat congres was de GPV-er G.J. Schutte. Hij week in zijn bijdrage niet af van de inhoud van de notitie. Ik heb daarover Te Velde tijdens het congres niet horen spreken. Geen woord. Maar nu het GPV in zijn bestuur%-organen zich niet of nauwelijks nog naar behoren kan verantwoorden, vlak vóór de besluitvormende vergadering komt Te Velde met zijn kritiek. Ik vind dat geen waardige gang van zaken. Wel kan het een bepaalde stemming veroorzaken die de Verbondsraad nu juist via

een zeer zorgvuldige procedure van mondelinge en schriftelijke discussie wilde voorkómen. Het is dan ook meer om de zaak zelf dat ik mij nog in tijdbochten wil wringen om te kunnen reageren, dan dat zulks voortkomt uit een uitnodigend gevoel dat veroorzaakt wordt door het artikel van Te Velde.

De inhoud van kritiek

Te Velde noemt de GPV-notitie op het punt van de kerk vaag en wazig. 'Een verhaal dat gewoon niet deugt'. Hij stelt: 'je kunt er ALLE verschil tussen gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid op een vrome manier mee relativeren; het uitzonderlijke wordt tot uitgangspunt gemaakt; je kunt er alle kanten mee op; je komt in strijd met accenten die de belijdenis wel legt; er wordt een kerkelijke-meerwegen-systeem in opgevoerd: kortom: er is een ander teneur dan in de belijdenis'. Dat alles (ik vind het nogal wat!) wordt opgehangen aan de zin uit de notitie, die luidt: "wij kennen de weg waarlangs Christus Zijn kerk in Nederland vergadert niet volkomen en kunnen niet voorzien langs welke wegen Hij die verandering in de toekomst zal voorzetten".

Ik betreur in het bijzonder de suggestieve werking die uitgaat van zijn door mij onderstreepte opmerking ('op een vrome wijze relativeren'). Ik ervaar dat als grievend. Te Velde doet daarmee ook onrecht aan de eenheid die de notitie vormt. Immers, de eerstvolgende zin na de door hem aangehaalde passage luidt: 'dat kan door menen te brengen bij de Gereformeerde kerken, die in het hier en nu te (h)erkennen zijn als ware kerk van Christus naar de criteria die de confessie daarvoor geeft'.

Dat is nogal concrete taal over het kerkvergaderend werk van Christiis. Maar het zijn juist diezelfde Gereformeerde kerken die bij herhaling verklaarden en verklaren, dat 7e kerkelijke samenleving zoeken 'met allen die met ons door één Geest één Here aanbidden en eenzelfde geloof belijden' (Acta Spakenburg, 1987, art. 178).

En de GS ie Leeuwarden benoemde deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid 'met kerken en groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie Formulieren van Eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde' (Acta Leeuwarden, art. 136). De daarbij &horende, interclassische discussie laat ik hier vanwege de ruimte onvermeld. Wel is het relevant om op te merken dat die deputaten zijn benoemd náást die welke zijn aangewezen voor het (voortgaande) gesprek met de Christelijke Gereformeerde kerken.

De GPV-notitie is m.i. geheel eensgezind met het streven van de gereformeerde kerken zoals dat blijkt uit deze besluiten. En om nog maar een keer het Reformatiecongres aan te halen: daarin waarschuwde prof. B. Kamphuis voor pasklare antwoorden op alle vragen rond de kerk. Het geven van zulke pasklare antwoorden is z.i. niet mo-

gelijk en dat raakt heel direct het probleem van de gebroken werkelijkheid.

Kamphuis noemt het noodzakelijk om in het denken over de kerk de gevolgen van de zonde in rekening te brengen. Daarom wijst hij normatief idealisme af, maar wil juist hij tegelijk de centrale plaats van de norm handhaven (Reformatie 27-2-1993, pg. 409). Want die norm moet juist op de gebroken situatie inspreken en wil daarop gezegend inwerken.

Welnu, de GPV-notitie kan de gebroken werkelijkheid niet wegpoezen. Dat zou normatief idealisme zijn. Alsof de werkelijkheid altijd aan de norm beantwoordt. Over die gebroken werkelijkheid spreekt de notitie. En dat betekent het, dat we de weg waarlangs Christus Zijn kerk vergadert niet volkomen kennen. Voor de forse verwijten van Te Velde is dan ook m.i. geen grond. Waar de weg duidelijk is, bijvoorbeeld in de Gereformeerde kerken, wordt die weg ook aangewezen. En is de situatie in de werkelijkheid gebroken, dan nog blijft de norm – Schrift en confessie – volop gelden en wordt juist op het fijne puntje gevraagd of adspirant leden bereid zijn die (kerkelijke) eenheid te zoeken, te houvén. Er wordt niets generaliseerd. Er wordt geen kerkelijk meerwegen-systeem geïntroduceerd. Er klinkt hier geen andere teneur dan in de belijdenis. Als Te Velde de door hem gewraakte zin in de eerste plaats 'een waarheid als een koe' noemt, moet hij er vervolgens niet allerlei zaken inleggen die niet passen in de context van de notitie. Wie onwelwillend wil lezen kan altijd wel erger mee aan de haal gaan. Zo kan men iets lezen of zelfs beluisteren en daaraan vervolgens de eigen dilemma's koppelen waarop de ander moet antwoorden. Maar het dilemma blijft voor rekening van de vragensteller.

Een verva(n)gingsformule?

Een andere passage waarover Te Velde valt is die waarin de notitie een nader criterium aangeeft voor het lidmaatschap.

Daarover staat in de notitie: 'doorslaggevend is dan niet de vraag of adspirant-leden, die de grondslag van het GPV onderschrijven, lid zijn van de Gereformeerde kerken. Bepalend is of zij bereid zijn om, in gebondenheid aan Schrift en confessie, mee te houvén aan de eenheid van de kerk van Christus'.

Nu kan men op deze zin of zelfs op het geheel van de GPV-benadering best kritiek hebben. Ik zal de laatste zijn die beweert dat met deze notitie er de sluitende formule is gevonden die niet alleen Te Velde zo begeert. De notitie kan bepaalde spanningen ook niet oplossen. Maar wel is ernaar gesireefd om een confessioneel verantwoord verhaal neer te leggen dat recht doet aan het karakter van het GPV en aan de taak en roeping van die partij. Over dat laatste zou uiteraard meer te zeggen zijn.

Maar de kritiek van Te Velde is dat het hier om een ver-

vangingsformule gaat die bovendien (kerk)vervagend werkt: het is een 'minimum-confessie' waaraan adspirant-leden getoetst worden. Is dat zo?

Ik ga verder maar voorbij aan het gebruik van het woord 'vervangingsformule', dat op zichzelf in de historie van onze kerken een bepaalde kleur heeft. Maar wat tenminste in de geciteerde zin moet opvallen is het handhaven van de gebondenheid aan Schrift en confessie. Daarna volgt een verbijzondering, zo men wil, namelijk 'om in gebondenheid aan Schrift en confessie (grondslag van het GPV!) mee te bouwen aan de eenheid van de kerk van Christus'. Waarom is dat apart genoemd? Nier als minimum-confessie, maar omdat op dat punt de pijn van de gebroken werkelijkheid hij uitstekend zichtbaar wordt. Wel eenzelfde geloof belijden, maar niet kerkelijk één zijn. Het GPV wil de norm handhaven die de confessie op het punt van de kerk aangeeft, maar Te Velde spreekt in dit verband grote beschuldigende woorden. Jammer en onterecht.

Trouw of ontrouw?

Een derde en laatste zin die Ter Velde citeert uit de notitie is de volgende: 'Voorts kan met dankbaarheid worden vastgesteld dat ook in andere kerken een zodanige schriftuurlijke en confessionele trouw is dat daarin een basis wordt gevonden voor kerkelijke samensprekingen, gericht op herstel van eenheid, op landelijk of plaatselijk niveau. Ook via die weg kan God tot grotere eenheid in waarheid leiden'.

Te Velde voert deze keer geen koe op, maar stelt opnieuw dat 'de zin op zichzelf niet onjuist is'. Dat is fijn, maar vervolgens leest hij de zin in het kader van zijn slagzin en dan is er veel kritiek. Er gaat een verkeerde suggestie vanuit, zo stelt hij. In welke kerken wordt die trouw gevonden? Het antwoord ligt in het voorafgaande, waar besluiten van synodes zijn vermeld. Maar Te Velde zal toch niet van het GPV verlangen dat hier limitatief een aantal kerken wordt vermeld waaruit leden kunnen worden gewonnen. Het GPV is hier niet onduidelijker dan de synodes.

De onterechte kritiek van Te Velde heeft mij in mijn overtuiging bevestigd dat het GPV met deze notitie in de actuele situatie, met de mogelijkheden en de grenzen daarvan, zich op een goede en verantwoorde weg beweegt. Ik hoop van harte dat een constructieve bespreking in de Algemene Vergadering ertoe bijdraagt, dat het GPV in harmonie en met enthousiasme de komende verkiezingen in 1994 tegemoet gaat!

Een slot-kritische opmerking

Te Velde geeft tot 5 keer toe aan dat hij niet zegen een verbreding van samenwerking is. Hij stelt dat het voorstel van GPV best acceptabel kan zijn.

De kwestie loopt dus niet over een bredere samenwerking

als zodanig, maar over de vraag hoe je die nu gaat formuleren. Dat blijkt nogal moeilijk te zijn, zo schrijft hij. Dat is waar. En als er dan iemand met een voorstel komt, is er heel veel kritiek te bedenken. Terechte en onterechte.

Juist op het punt waarop we met elkaar zo zorgvuldig moeten én willen zijn, namelijk dat van de kerk die we liefhebben zouden we elkaar misschien meer van dienst zijn met suggesties dan met zware woorden. Juist vanuit Kampen had ik op dat punt wel wat meer verwacht in het afgelopen jaar. Maar ook dan geldt de eis van zorgvuldigheid en duidelijkheid! De suggestie van Te Velde om art. 27-29 van de NGB van een restrictie te voorzien voldoet in ieder geval niet aan die te stellen eisen bij gebrek aan formulering. Het zal ook Te Velde weinig moeite kosten om te bedenken welke artikelen van de NGB vervolgens verder in aanmerking komen voor een restrictieve opmerking die verbreding van samenwerking kan rechtvaardigen. Ik houd er voorlopig alleen maar vragen aan over.

S.J.C. Cnossen

ANTWOORD AAN DE HEER CNOSSEN

De heer Cnossen was bereid om te reageren op de drierstarren van vorige week, waarin ik in een bepaald kader bezwaar maakte tegen de GPV-notitie 'Eenheid in beleid'. Deze reactie vraagt van mijn kant wel om een antwoord. Cnossen lijkt nogal geraakt door moment, toon en teneur van mijn kritiek en wijst die af. Ik wil daar graag nader op ingaan, zonder overigens op iedere opmerking of argument in dit bestek te kunnen reageren.

Het verkeerde moment?

Cnossen vindt de drierstarren als bijdrage aan het debat over het GPV-beleid rijkelijk laat. Daarom is het goed om hier even te vermelden, welke reacties er van mijn kant al eerder zijn geweest ten aanzien van de vragen die in de GPV-notitie aan de orde zijn.

In de reactie van Cnossen lijkt het alsof ik op het allerlaatste moment, een week voor de algemene vergadering van het GPV pas met een fors stuk kritiek voor de dag kom. Dat is evenwel niet juist. Ik herinner aan de volgende feiten.

Op het (besloten) congres in Nunspeet in juni 1992 heb ik in een plenaire discussie een duidelijk signaal gegeven, dat het nieuwe GPV-beleid bij mij grote vragen oproept. Een aantal GPV-bestuurden was daar bij, onder wie ook de heer Cnossen. Vervolgens heb ik over de beleidswijziging van het *Nederlands Dagblad* een aantal artikelen in *De Reformatie* geschreven, eerst in augustus en september en daarna in november 1992, waarin verschillende punten voorkwamen, die mutaties mutandis ook op het GPV van toepassing waren.

Op 7 december 1992 werd hier in Kampen een plaatselijke GPV-vergadering gehouden, waar Cnossen namens de centrale verhoudingsraad de voorgestelde statutenwijziging kwam toelichten. In die vergadering heb ik voor een belangrijk deel dezelfde vragen gesteld en dezelfde kritiek geuit als in de drierstarren van 17 april. Tijdens het Reformatic-congres in Nijkerk op 12 maart 1993 heb ik opnieuw in de plenaire discussie de aandacht gevraagd voor het risico, dat we in de gereformeerde organisaties een ander verhaal (of: een ander verhaal met een andere teneur) over het kerkvergaderend werk van de Here Christus gaan vertellen dan in de Gereformeerde Kerken.

Beslissend motief om over het GPV-verhaal juist in deze weken in *De Reformatie* iets te zeggen, was niet de naderende algemene vergadering, maar de 'nagalm' die het congres van 12 maart kreeg. Sommigen wilden van dat congres de volgende boodschap laten uitgaan: 'Kerkelijke

verdeeldheid sluit confessionele eenheid niet uit'. Ik vind zo'n slagzin ongenueanceerd en riskant voor ons kerkelijk leven. En ik meende daar kritische drierstarren over te moeten schrijven. Bij zo'n onderwerp kun je m.i. in de actuele situatie niet om de GPV-notitie heen.

Trouwens, we moeten het gesprek hierover op 24 april a.s. niet stuiten. De kerken hebben het nodig dat er verder wordt gepraat, ook als de organisaties de discussie sluiten.

Toch net zo'n verhaal als in de kerk?

Het is een goede zaak, dat iemand van het GPV eens wat meer inhoudelijk ingaat op de kritische vragen die er bij het 'kerkverhaal' van de GPV-notitie te stellen zijn. Maar komen we er ook verder mee?

Laat ik me nu beperken tot wat dunkt me de kern is van Cnossens antwoord. Hij zegt in feite: het GPV is geheel eensgeestes met het streven van de Gereformeerde Kerken. De kerken zoeken immers kerkelijke eenheid met andere gereformeerde belijders. Net zoals de kerken zo'n samengaan willen, wil met het GPV dat ook. En het verstaakt dat 'willen' in een statutaire bepaling. Er is géén verschil tussen het kerkelijke spreken en het 'GPV-verhaal'.

En dan verwijst Cnossen naar een door mij niet geciteerde zin uit de notitie, die als volgt luidt: 'Dat (voortzetten door Christus van zijn kerkvergaderend werk) kan door mensen te brengen bij de Gereformeerde Kerken, die in het hier en nu te (h)erkennen zijn als ware kerk van Christus naar de criteria die confessie daarvoor geeft'.

Volgens Cnossen wordt hier de concrete kerkweg duidelijk aangewezen. En van aspirant-leden in een gebroken situatie wordt gevraagd, dat ze bereid zijn 'die (kerkelijke) eenheid te zoeken, te bouwen'.

Hier lijkt me echter een nadere verklaring noodzakelijk. Wat is van deze passage de bedoeling? De weg is duidelijk en die wordt aangewezen. Betekent dit, dat in het GPV-stuk de Gereformeerde Kerken als de ware kerk in Nederland worden aangewezen? Of is bedoeld, dat het een van de mogelijke 'kerk-wegen' is? En als iemand moet verklaren, dat hij die kerkelijke eenheid zal zoeken, betekent dit dan, dat hij bereid moet zijn, heel concreet, tot eenheid met de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken? Een antwoord op deze vraag lijkt me – afgewacht van andere punten – nodig om te weten, of werkelijk het GPV-verhaal eenzelfde teneur heeft als ons spreken in kerkelijk verband.

Volgende week D.V. een verdere reactie.

M. Te Velde

Orthodox-gereformeerd!

Nadat we aandacht hebben gegeven aan de *christ. gereformeerde*-positiebepaling **inzake** de toeëigening van het heil, nu een enkel artikeltje over de *gereformeerde* positie. Dat is moeilijk genoeg: je kijkt naar jezelf en je moet eigen plaats evalueren! Alleen al daarom is het goed ons niet af te sluiten voor de beoordeling door anderen, b.v. de christ. gereformeerde broeders. Zelfs als **we** zouden moeten zeggen, dat er in die *beoordeling* misverstand en zelfs caricaturale mis-tekening een rol speelt, moet nog de vraag worden gesteld, of er voor misverstanden soms aanleiding is gegeven of gegeven wordt.

Ik ben daar wel eens bang voor en dat reeds als het over door *onszelf* gebruikte termen gaat. We etiketteren soms zo makkelijk. Maar we vergeten dat **we** door te etiketteren ook *kwalificeren* en soms ook het onszelf doen. Zo kunnen we de laatste tijd in eigen kring de onderscheiding gebruikt zien worden van 'orthodox-gereformeerden' en 'bevindelijk-gereformeerden'. Ik geloof dat de onderscheiding uit een sociologische studie stamt. Maar ze vindt in het algemeen spraakgebruik ingang. 'Orthodox-gereformeerd', dat zijn dan inzonderheid de Gereformeerde Kerken, die de weg van de Vrijmaking zijn gegaan (voor de syn. Gereformeerde Kerken is de karakteristiek: 'vrijzinnig-gereformeerd'). 'Bevindelijk-gereformeerden' treffen we aan in de Gereformeerde Gemeenten, de Oud Gereformeerde Gemeenten, delen van de Gereformeerde Bond en de Christ. Gereformeerde Kerken (deels?). Het Nederlands Dagblad is de krant voor de 'orthodox-gereformeerden', het Reformatorisch Dagblad voor de 'bevindelijk-gereformeerden'. Het zou zelfs wel eens kunnen **zijn**, dat de dagblad-journalistiek gebaat is bij de acceptatie van deze terminologie om op een eenvoudige manier duidelijk te maken tot welke doelgroep **men** zich richt.

Maar ik geloof dat **we** met deze karakterisering volkomen op tie verkeerde weg zijn. Ik wees al eens aan, dat van de kant van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland (De Wachter Sions) aan de Christ. Gereformeerden wordt verweten, dat ze geen oog voor 'de bevinding' hebben, terwijl de Christ. Gereformeerden dat verwijt aan het adres van de vrijgemaakt-gereformeerden richten. Hier komen we al in een doolhof. Maar verder: 'orthodox-gereformeerd' – , het zou te verdedigen zijn, wanneer je eenmaal – noodgedwongen! – aanvaardt, dat de term 'gereformeerd' in de loop van de tijd zo uitgehold is, dat je een nadere bepaling nodig hebt om aan te geven, dat men in deze kerken wil staan vóór de leer, die als de rechtzinnige is beleden. Zo spreken de Dordtse Leeregel bij het begin van de verwerping van de dwalingen steeds over "de rechtzinnige leer" die wordt gehandhaafd tegenover de remonstranten. Rechtzinnig is hetzelfde als orthodox. Nu er eenmaal ook termen gangbaar zijn als 'remonstrants-gereformeerd' (al vanaf de 17e eeuw!), 'evangelisch-gereformeerd' en ook (hoe vreemd en naargeestig dit spraakgebruik ook is) 'vrijzinnig-gereformeerd', **zou** je vrede met 'orthodox-gereformeerd' kunnen hebben. Het zou dan willen zeggen: we willen staan in de lijn niet maar van een vage multi-interpretabele 'gereformeerde traditie', maar in die van de leer, die door de

kerken als 'rechtzinnig' is beleden en gehandhaafd.

Maar nu: 'orthodox-gereformeerd' in *onderscheid* tot 'bevindelijk-gereformeerd'? Wat moeten **we** daar in vredesnaam mee? Betekent dat soms, dat bij 'orthodox-gereformeerd' de bevinding gemist wordt, geen plaats heeft, geen aandacht krijgt? Betekent het soms, dat de gereformeerde leer *zelf* nog omgaat *buiten* de bevinding? Zó dat die leer niet meer **is** dan een theorie, een theoretisch systeem, waarbij als *een plus* 'de bevinding' nag zou moeten komen? Dan zou het 'dode orthodoxie' niet een *diskwalificatie* zijn, maar de orthodoxie *zelf* zou er door getypeerd worden. De 'leer' zou dan *verstands-zaak* zijn, waar het hart en het gevoel *buiten* zouden staan.

Dat is wél voor te stellen bij hij voorbeeld de rooms-katholieke scholastiek. Het is ook nog te verdedigen voor een bepaalde 'gereformeerde' scholastiek. Maar dat is dan niet meer de orthodoxe (!) gereformeerde *belijdenis*! Want die begint zó:

"Wij geloven allen met *het hart* en belijden met de mond ..." (art. 1 NGB).

De *belijdenis* van het geloof is een *hartelijke belijdenis* of ze is in de ondergang begrepen!

Zo worden de kinderen in de kerk ook onderwezen –, al; het goed en als het rechtzinnig toegaat. Ze krijgen **maar** niet op de wijze van de zgn. gereformeerde scholastiek een klein dogmatiekje erin gestampt, omdat ze wat *hersen*kennis moeten hebben. Maar ze worden onderwezen in wat 'de enige troost' is en dat staat niet 'objectief' buiten hen, maar dat komt in *het evangelie naar hen toe*. En we zoeken in het onderwijs aan de jeugd geen *theoretische* kennis, maar kennis van het *gelóóf*. Daarom vraagt de onderwijzer in de Catechismus maar niet: wat is *de* enige troost in leven en sterven, maar hij onderwijst en trekt tot een geloofs-antwoord. Daarom vraagt hij: wat is *jouw* enige troost in leven en sterven? Hij onderwijst maar niet een 'dood-rechtzinnige' leer van de Heilige Geest (pneumatologie zeggen we dan deftig), maar hij onderwijst de *belofte* van het evangelie en vraagt in Zondag 20 *dáárop* het antwoord van het geloof: '**dat** Hij ook mij gegeven is'. En pal daarna wordt in Zondag 21 maar niet een stukje theoretische ecclesiologie (leer over de kerk) gegeven, maar het oog wordt op de Christus, de Zoon van God gericht. *Hem* ziet alleen het **oog** van het geloof, omdat het hart het onderwijs van de Schriften ontvangt. Daarom geeft de catechetische ecclesiologie die wonderrijke afronding in antw. 54: 'En ik geloof dat ik van deze gemeente een levend lid ben en eeuwig zal blijven'.

Gevaar van automatisme? Van een vanzelfsprekendheidsreligie? Het zal waar zijn! Maar in het catechisatie-lokaal zijn we dan ook niet in één of andere volksuniversiteitslokaal, maar we verkeren onder de beloften van het evangelie en we zoeken het antwoord van het geloof, dat de Heilige Geest werkt.

En wie het anders doet, is DAARIN geen herder-onder-Christus.

Wie *orthodox* wil zijn als *gereformeerde*, leeft uit de *bevinding* van de omgang met de levende Here.

Wie hier de termen scheidt, maakt méér kapot dan hem lief is!

J. Kamphuis

ROTTERDAM-OOST

Inleiding

Met grondgebied van de kerk te Rotterdam-Oost beslaat het Rotterdamse deel van de Prins Alexanderpolder, het meest oostelijke gedeelte van de grote stad Rotterdam. Deze polder is in de vorige eeuw ontstaan door de droogmaking van een groot plassengebied, het resultaat van een eeuwenlange vervening. Temidden van deze plassen, daar waar nu nog de begraafplaats Oud-Kralingen is, lag het centrum van het voormalige dorp Kralingen. De bewoners leerden van de veeteelt, de visserij, het rietsnijden en de turfwinning. Vooral deze laatste bezigheid bood veel mensen werk, omdat turf de enige brandstof was die in ruime mate voorhanden was. Vooral het nabijgelegen Rotterdam met zijn vele huizen en industrieën was een grote afnemer van de zwarte turf. Het gevolg van het op grote schaal vervenen was dat het land geleidelijk in water veranderde. Zo ontstonden vele plassen, van elkaar gescheiden door smalle wegen met aan weerszijden strookjes land voor het drogen van de turf. In het begin van de vorige eeuw begonnen de eerste bewoners het gebied te verlaten om in het zuid-westelijke gedeelte van de gemeente, waar niet verveend mocht worden, een nieuw bestaan op te bouwen.

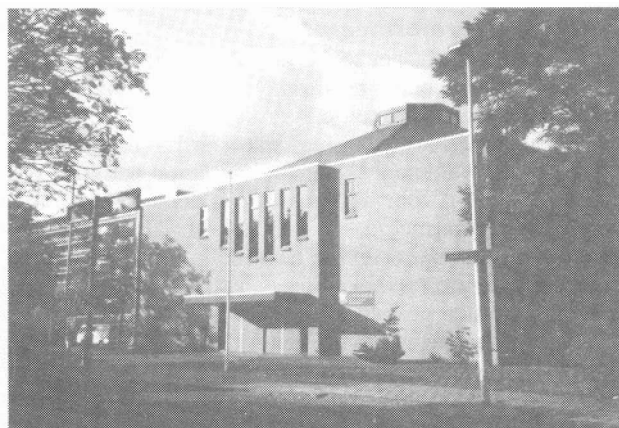
Omstreeks 1850 woonden er temidden van de plassen nog slechts vissers en enkele turfstekers.

In de tweede helft van de negentiende eeuw zijn de plassen in opdracht van het Hoogheemraadschap Schieland drooggelegd, zodat hoeren en tuinders omstreeks 1870 opnieuw bezit konden nemen van het land, dat nu 6,50 meter onder de zeespiegel lag en daarmee het laagst gelegen gebied van ons land was.

Reformatie en Nadere Reformatie

Door het centrum van het oude dorpje Kralingen liep de Veenweg waaraan de weinige openbare gebouwen stonden. Daaronder was het kerkje dat omstreeks 1550 werd gebouwd en dat gewijd was aan St. Lambertus. In 1572, toen de naburige stad Rotterdam de zijde van prins Willem van Oranje koos, werd het kerkje ontdaan van altaar en beelden en geschikt gemaakt voor de gereformeerde credienst.

Door het grote gebrek aan predikanten duurde het tot 1586 voordat Kralingen in Philippus Minellius een eigen predikant kreeg. Door zijn opvolger, ds. Petrus Cupus, een toegewijd leerling van Arminius en mede-ondertekenaar van de Remonstrantie, werd de gemeente nauw betrokken bij het conflict tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten. Na zijn vertrek naar Woerden kwam ds. Jacobus Johannes Watelier, eveneens een Remonstrant.

Ichthuskerk te Rotterdam-Oost

Beide predikanten zijn in 1619 afgezet door de Part. Synode van Zuid-Holland.

De bekendste predikant van Kralingen is ongetwijfeld ds. Theodorus van der Groe geweest, die de gemeente van 1340 tot 1784 heeft gediend. Hij was een der laatste mannen van de Nadere Reformatie waardoor het gezegde ontstond: 'Van der Groe doet het hekje toe'. Dat de orthodoxe Van der Groe in de eeuw van de Verlichting vele vijanden had, is niet verwonderlijk. Spottend sprak men over 'de predikant van Kralinger veenboeren en turftrap-pers'.

Het wegtrekken van de bewoners in het begin van de vorige eeuw had ook grote gevolgen voor het kerkelijk leven. Op de eerste kerstdag 1842 werd de laatste dienst gehouden in het kerkje aan de Veenweg en de volgende dag werd de nieuwe kerk aan de Hoflaan in gebruik genomen. Het oude kerkje werd enkele jaren later gesloopt.

Doleantie

De Doleantie, die in januari 1887 in Rotterdam tot stand kwam onder leiding van de predikanten F. Lion Cachet en W. Geesink, vond weerklank in Kralingen. Het feit dat dr. Geesink daar consulent was, heeft ongetwijfeld daartoe bijgedragen. Onder zijn leiding werd op 8 mei 1887 een nieuwe kerkeraad bevestigd die de volgende dag brak met de 'synodale organisatie van 1816' en terugkeerde tot de Dordtse Kerkorde.

Op 13 mei 1888 werd de eerste predikant, ds. A.O. Schaafsma, door dr. Geesink bevestigd. Nog in hetzelfde jaar kreeg de gemeente aan de Avenue Concordia een eigen kerkgebouw. Door de grootschalige woningbouw omstreeks de eeuwwisseling groeide de gemeente snel, zodat er spoedig behoefte was aan een tweede predikant en een tweede kerkgebouw.

In 1921 werd de derde predikant bevestigd en enkele jaren later werd het derde kerkgebouw in gebruik genomen. Bij het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940 werd ook de kerkelijke gemeente van Rotterdam-Kralin-

gen zwaar getroffen. Vele leden verloren al hun bezittingen en verlieten de stad. In enkele dagen liep het ledental met 340 terug.

Vrijmaking

De leeuitspraken van 1942 en de tuchtmaatregelen van 1944 vervulden vele leden van Kralingen met zorg. In april 1944 werden bij de kerkeraad veertien bezwaarschriften ingediend waaronder drie van kerkeradsleden. Met een beroep op de nood der tijden maande de kerkerad tot rust en bewaring van de eenheid.

Na de afzetting van prof. dr. K. Schilder kwamen de bezwaarde leden bij elkaar om hun houding te bepalen.

Op 30 augustus 1944 ondertekenden tien kerkeradrsleden de Acte van Vrijmaking of Wederkeer, enkele dagen later gevolgd door 80 gemeenteleden. Op 23 september werden de ingediende acten door de kerkeraad behandeld en de daarin gedane verzoeken afgewezen, waarna zes kerkeradsleden de vergadering verlieten. Na verloop van tijd maakten velen zich vrij, zodat de gemeente begin 1945 ca. 200 leden telde. Eén van de drie predikanten, ds. F.A. den Boeft, bevond zich op het moment van de Vrijmaking in Duitsland als geestelijk verzorger van Nederlandse krijgsgevangenen. Na zijn terugkeer in 1945 voegde hij zich onmiddellijk bij hen die zich hadden vrijgemaakt.

Na het vertrek van ds. Den Boeft naar Helpman werd zijn plaats ingenomen door ds. W.J. van Otterlo, die van Zuidhorn kwam. Na enkele jaren van opbouw pakten zich in 1949 de eerste donkere wolken samen boven de gemeente van Kralingen. Door verschillende oorzaken ontstond er grote verdeeldheid die, als de 'zaak Kralingen', niet alleen de gemeente beroerde, maar het gehele kerkverband. Drie generale synoden hebben zich met deze kwestie bezig moeten houden. Door deze moeilijkheden hebben vele leden, waaronder ds. Van Otterlo, zich onttrokken en gevoegd bij de synodale kerkgemeenschap. Bij de komst van ds. G. Spijker in 1958 telde de gemeente nog slechts 130 leden. Mede door zijn ambtelijke arbeid werden de geschonden verhoudingen hersteld en het kerkelijk leven weer genormaliseerd.

Groei van de gemeente

Een periode van grote groei brak aan in 1964 toen in de agrarische Prins Alexanderpolder werd begonnen met de bebouwing; van de wijk Het Lage Land. Ten behoeve van het groeiende aantal leden werd vanaf september 1968 een middagdienst in deze wijk belegd in het noodgebouw van de Herv. Gemeente. In 1971 werden de diensten in het kerkgebouw aan de Paulus Potterstraat in Kralingen beëindigd en werden beide diensten voortaan gehouden 'in de polder'.

Inmiddels was ook een begin gemaakt met woningbouw in de wijk Ommoord, gelegen in het noord-westelijk deel van de Prins-Alexanderpolder. De leden die zich hier vestigden, behoorden echter al vanouds tot de kerk van Hillegersberg-Terbegge.

In 1932 werden op basis van het plan 'Schicbroek' de kerkelijke gemeenten Hillegersberg-Schiebroek-Centrum, Hillegersberg-Straatweg en Hillegersberg-Terbegge samengevoegd tot de kerk van Rotterdam-Noord. Tevens werden als onderdeel van dit plan de kerk van Rotterdam-Kralingen en de in Ommoord woonachtige leden van Hillegersberg-Terbegge samengevoegd tot een nieuwe gemeente, de kerk van Rotterdam-Oost. Op 23 augustus 1972 tekenden de betrokken kerkeraden de overeenkomst die op 1 oktober 1972 van kracht werd.

Rotterdam-Oost

Op zondag 1 oktober 1972 kwam de nieuwe gemeente voor het eerst bijeen in de Irmmanuclkerk, het gebouw van de Ned. Hervormde Gemeente. De eerste predikant werd ds. G. Spijker, voorheen predikant te Rotterdam-Kralingen. De gemeente, die bij de samenvoeging 525 leden telde, bleef gestadig groeien door de houw van de wijken Oosterflank en Zevenkamp.

Op 13 juni 1976 ging dr. Spijker, na veertien jaar Rotterdam-Kralingen en bijna vier Rotterdam-Oost gediend te hebben, met emeritaat.

Aan de vacante periode kwam op 2 juli 1978 een einde door de komst van ds. A. Veefkind. In zijn ambtelijke periode werd de mogelijkheid onderzocht om te komen tot de bouw van een eigen kerkelijk centrum. Zijn gezondheid noodzaakte hem om in 1985 vervroegd emeritaat aan te vragen. Zijn opvolger, ds. H. Drost, die op 20 april 1986 werd bevestigd, viel de eer te beurt om op 22 juni 1990 de eerste paal te slaan voor het nieuwe kerkgebouw. Twee dagen later nam hij afscheid in verband met zijn vertrek naar Venlo.

Op 13 juni 1991 werd het kerkgebouw, ontworpen door architect A. van der Lek, feestelijk in gebruik genomen. Uit de vele ingediende namen werd de naam Ichthuskerk gekozen. Ichthus is niet alleen het Griekse woord voor 'vis', maar ook een acrostichon van het Griekse *Iêsous Christor Theou Huios Sotêr*, hetgeen betekent: Jezus Christus, Zoon van God, Redder.

Voorjaar 1993 zal begonnen worden met het opbouwen van het orgel dat wordt gemaakt door Sicco Steendam uit Roodeschool. Het krijgt 20 registers verdeeld over hoofdwerk, cornetwerk en vrij pedaal.

Sinds 5 juli 1992 heeft de gemeente, na een vacante periode van twee jaar, in ds. H. Folkers die van Hasselt kwam, weer een eigen predikant. Thans telt de gemeente 660 leden en enige groei is nog te verwachten door de woningbouw in de wijk Prinsenland.

Op geringe afstand van de plaats waar in 1572 de gereformeerde prediking in ere werd hersteld, staat nu de Ichthuskerk, waar de bloeiende gemeenschap van Rotterdam-Oost elke week samenkomt om te luisteren naar de trouwe bediening van Gods Woord. Een teken van Gods liefde jegens ons en ons voorgeslacht.

L.H. Heij

Over twee programma's:

DE EER GODS EN DE GERECHTIGHEID IN DE STAATSVISIE

Beginselprogramma's en samenwerking

Er wordt nogal eens gevraagd of het GPV niet (nauwer) kan samenwerken met de RPF. Prof. E. Schuurman en dr. R. Kuiper spraken over een confederatie.

Nu is een echte confederatie iets anders dan een federatie of een fusie. Federatie of fusie bij verschil in grondslag betekent ontplofing van de samenstellende partijen. Maar hij een confederatie (bondgenootschap) behouden ook partijen met substantieel verschil in grondslag elk hun identiteit. Wel is daarbij nodig dat er overeenstemming is in de beginselprogramma's voor de praktische politiek.

In verband met een soortgelijke kwestie werd al in 1988 door het GPV besloten tot een onderzoek naar de vraag in hoeverre verschillen in beginselprogramma tussen b.v. GPV en RPF tot moeilijkheden bij praktische samenwerking kunnen leiden. Uit dit onderzoek kwamen enkele conclusies voort m.b.t. een binnen de RPF aangetroffen visie op de staat Israël en de motivering van het christelijk onderwijs. De betekenis van deze conclusies lijkt echter alweer gedeeltelijk achterhaald. De RPF heeft in de persoon van L.C. van Dijke een nieuwe lijsttrekker voor de Tweede Kamer en in 1992 werd na voorafgaande publieke discussie door de RPF een rapport *Reformatische Staatsvisie, de RPF en het ambt van de overheid* gepubliceerd. De auteur, mr. A. Rouvoet, is de actieve directeur van de Mar-nix van St. Aldegond-Stichting en het rapport kreeg een warm onthaal van Eerste-Kamerlid E. Schuurman. Het is goed denkbaar dat ook de heer L.C. van Dijke veel van zijn benadering aan dit rapport zal ontleen.

Daarom is het actueel om een vergelijking te maken van de lijnen die lopen door het nationaal-gereformeerde richtlijnenprogramma van het GPV en die welke behoren bij de van RPF-zijde gepresenteerde Reformatische staatsvisie.

De nationaal-gereformeerde Richtlijnen

Het GPV kwam in politiek opzicht voort uit de ARP van 1948. In de kerk hadden wij ons kunnen vrijmaken van bovenschriftuurlijke bindingen en dit wilden we in de politiek ook. De Amersfoortse stellingen van 1948 wezen enige sleutelvoorstellingen uit de ARP af (zoals die omtrent 'algemene openbaring', 'natuurlijke godskennis',

'gemene gratie', 'soev. in eigen kring', de taak van de overheid, enz.), omdat deze zich 'wezenlijk van Schrift en belijdenis verwijderen'.¹

Niet te ontkennen valt dat de Vrijmaking als reformatie een schok- of sprong-moment in de kerkgeschiedenis van Nederland was. Zij was daardoor ook een sprong-moment in de geschiedenis van de christelijke politiek. Dit bleek uit de genoemde Amersfoortse stellingen, die wel eens 'fors' zijn genoemd. Toch nemen we de toenmalige proclamatie van die stellingen, die door de Alg. Verg. van het GPV in 1960 als officieel partijdocument werd aangenomen, voor onze rekening. De afgewezen voorstellingen waren afkomstig van dr. Kuiper. Wel moesten de gronden en grenzen van deze kritiek verder worden aangewezen. Dit is in de jaren 1946-1980 bij herhaling gebeurd. Daarnaast is vanuit Schrift en belijdenis geprobeerd de door de kritiek ontstane leemten constructief in te vullen.

Centraal was daarbij de wens dat de overheden handelen in dienst en tot publieke eer van God, die door Christus kan worden gekend. Het is God om zijn lof te doen en ook Jezus eerde de Vader (Jes. 43 : 21; Joh. 8 : 49-50). De overheden zijn daarbij een oriëntatiepunt voor de burgers. Ook art. 36 YGR herinnerde ons aan deze overheidstaak. Een streven dat de eer van God vol overtuiging laat vooropgaan, levert ook meer inzet en vaart. Dit is vandaag extra actueel, omdat na 1989 het besef weg is dat we ons op veel gebieden moeten inzetten om de dreiging van de Sovjet-Unie tegen te gaan. Bovendien geeft een beleid dat publiek en met hoorbare woorden God de eer geeft, de sterkste steunsels die de andere geboden van God bijeenhouden en zin geven. In het richtlijnenprogramma van het GPV is de eer Gods de inzet geworden van de eerste twee artikelen.

Nog steeds gaan de openbare discussies, die de meeste aandacht trekken, over het financieel-economisch beleid, waarbij het oogmerk ieders comfort en consumptie is. Daarom is van GPV-zijde meteen gezegd dat de economische politiek niet deze oogmerken als doel heeft, maar uitvoering van de 'cultuuropdracht' of arbeidsopdracht tot eer van God. De overheid beperkt zich hierbij tot zaken met openbaar karakter, maar desondank is de cultuuropdracht voor haar van grote betekenis. Niet alleen

de economische politiek moet Gods eer tot doel hebben, maar dit geldt ook voor het milieubeleid, het algemene bestuursbeleid, enz. Het vervolgen en berechten van strafbare feiten, de defensiepolitiek, de handhaving van de openbare orde e.d. vallen niet onder de cultuuroverdracht, maar onder de bewakings- en veiligheidsopdracht die vanwege de zonde is ingesteld.³ Maar ook deze moeten ter ere Gods worden uitgevoerd. De eer van God is dan ook de spits van het gehele voorgestane beleid.

Continuïteit van de RPF met de geschiedenis van de AR-partij?

In het rapport over de staatsvisie van de RPF wordt benadrukt dat zij aansluit bij het gedachtegoed van ARP en CHU. Dat sommige RPF'ers zich verwant voelen met de politieke visie van het GPV is volgens de auteur niet verbazingwekkend, omdat het GPV een afsplitsing is van de ARP. Hierdoor heeft de RPF 'diepe wortels' in de geschiedenis van de christelijke politiek. Er loopt een principiële lijn van Groen naar Kuiper met diens krachtige pleidooi in 1880 voor de soevereiniteit in eigen kring, en van hem naar prof. H. Dooyeweerd die in aansluiting op Kuiper en de s.i.e.k. ontwikkeling gaf aan de Wijsbegeerte der Wetsidee. Ook prof. H. van Riessen ging in deze lijn voort. In de jaren '70 brak de ontwikkeling echter af door het opgaan van ARP (en CHU) in het CDA. De voortgaande lijn werd toen opgepakt door de RPF. 'Dit maakt duidelijk waar de wortels van de RPF in staats-theoretisch en filosofisch opzicht liggen'. De RPF wilde steeds 'op de schouders van anderen' staan. Zodoende kon de RPF voor een algemene maatschappijvisie en omschrijving van de taak van de overheid terugvallen op het vele reformatorisch-wijsgerige werk dat door Dooyeweerd (en anderen uit zijn school) is verricht.

Als we dit lezen, lijkt het of de RPF denkt, dat het oude AR-program van dr. h. Kuiper en uit de tijd van dr. H. Colijn uitstekend was om mee verder te gaan. Dan zou de afwijzing van bepaalde *politieke* sleutelvoorstellingen uit het AR-program door het Amersfoortse Congres van gereformeerden in 1948 onterecht zijn geweest. Integendeel, met de oude AR-visie zou principieel gezien nog best verder gegaan kunnen worden. Pas na 1970 liep het mis vanwege de opsmelting in het CDA.

Dezelfde gedachtengang vinden we terug in de oproepen van dr. R. Kuiper, de directeur van het Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte, om de perspectiefloze discussie die we vanaf 1948 voeren, een andere wending te geven. Daarbij moeten we nu één worden in een gezamenlijk anti-revolutionair cultuuroffensief.⁴ Kuiper doet het hierbij voorkomen of het in 1948 alleen ging over 'een theologische kerkvisie'. In werkelijkheid ging het in Amersfoort-1948 óók – en zelfs als inzet – om een gereformeerde *politieke* visie. Niet voor niets hield K. Schilder toen een speciaal referaat over de 'these' van de 'Gemeene Gratie', met het advies deze 'these' bij gereformeerde politieke vernieuwing bewust los te laten.

Ordeningen in Gods natuur en Gods roeping van de mens

We willen, evenals het RPF-rapport, nog steeds leren van de AR-voorgangers uit het verleden en ook dankbaar zijn voor het vele goede dat God door hen gaf. Maar het verkeerde uit het verleden moeten noch de RPF, noch wij overnemen. Daarom moeten we niet vergelen of verbergen dat er al bij Kuiper twee lijnen zijn te onderscheiden: 1° een schriftuurlijke, gereformeerd-confessionele lijn en 2° een lijn waaruit bleek dat hij nog niet los was van natuurrechtelijke gedachten uit het verleden (natuurlijke zedenwet, natuurlijke Godskennis, redelijk inzicht.⁵ De creatieve Kuiper vatte zijn beide lijnen samen in zijn voorstelling over de goddelijke *ordinantiën*. Deze zijn niet alleen de regels van de Schrift, maar ook wetten voor de natuur, de logica, enz. 'Van een onderscheid tusschen gewone en Christelijke geboden weet (de geloovige) daarom niet.'⁶ Ervaringsregels werden zo op hetzelfde niveau gebracht als geboden van de bijbel met de regel om God alle lof toe te brengen. Ook verschillende onderscheidingen van de s.i.e.k. – voorzover niet aan de Schrift ontleend⁷ – behoren tot deze ervaringsregels. Dooyeweerd, die veel aan Kuiper heeft ontleend, nam dit deel van Kuipers visie integraal over⁸ en tot op heden kenmerkt dit het thetische deel van de WdW.⁹

Daarom zijn er ook in het werk van Dooyeweerd twee lijnen te onderscheiden: een schriftuurlijke lijn en een in de grond natuurrechtelijke lijn. Volgens de schriftuurlijke lijn ontrafelden Dooyeweerd en zijn wijsgerige vrienden buiten het Woord van God om gevormde filosofische stelsels en zij waarschuwdan daartegen. Hulde voor deze zaken, waarvan wij nog steeds vruchtbaar gebruik kunnen maken. Maar dit behoeft niet te betekenen dat **we** nu ook de gelijkschakeling van enerzijds de schriftuurlijke geboden van Gods roeping voor mensen en overheden en anderzijds de ordening die God aanbrengt en aanbracht in de natuur, willen overnemen.

Kuiper – en ook Dooyeweerd – miskenden de rangorde die bestaat tussen alle regels die God geeft aan mens en natuur.¹⁰ In de school van Kuiper belandt de regel voor de overheid om Gods naam te eren, als nummer zoveel tussen allerlei andere regels, om de orde te waarborgen, inzake werkgelegenheid, de volksgezondheid, enz. De eer God: wordt **ro** ondergesneeuwd en de andere regels worden los daarvan nagejaagd op de manier van een soort van belangenafweging zonder meer. Dit laatste is de lijn van het natuurrecht en deze overwoekert de lijn van de Schrift.

Verval van de politiek van de ARP voor en na 1948

Al in de tijd van Colijn werd de lijn van het natuurrecht gebruikt als glijplank naar een burgerlijk-liberale wereldwijking van de ARP. Men kon mooi in de pas lopen van het burgerlijk-liberale patriciaat en dan toch vooraan blijven staan in de Gereformeerde Kerken en in de ARP. Dit proces zette zich na 1948 voort – en als gevolg van de kerkelijke veroordeling van K. Schilden c.s. in versneld

tempo.¹¹ In latere jaren werd de ARP strijdtoneel vooral voor de geschillen tussen volgelingen van een meestal pure natuurrecht-lijn onderling. Er **was** een conservatieve ARP-achterban die met de KVP wilde samengaan voor machtsvergroting, vooral in lokale situaties. En er waren progressieve AR-radicalen die zich liever op b.v. de PPR oriënteerden." Maar na 1970 was het pleit beslecht en ging de koers definitief richting CDA. De protestantse natuurrecht-voorstellingen konden in veel gevallen met de r.-k. natuurrecht-voorstellingen worden ineengeschoven.

Het ligt niet voor de hand dat de RPF als partij die 'politiek volgens bijbelse normen' wil bedrijven, de lijn van dit horizontaliserings-proces van de ARP wil voortzetten (en alleen het opgaan in het CDA afkeurt).

Voor vrijgeïnaakt-gereformeerde kiezers en meelevenenden met Schriftgebonden politiek lag dit reed? in 1948 niet voor de hand. Daarom is in Amersfoort-1948, tijdens het eerder genoemde sprong-moment van de christelijke politieke en cultuurgeschiedenis, de natuurrechtelijke lijn uit de AR-program's en -redeneringen afgewezen. Vastgehouden werd aan de gereformeerd-confessionele lijn, die eveneens bij Kuypers is te vinden.

Het kan nu duidelijk zijn hoe de lijnen van de beginsel-programma's van RPF en GPV hij elkaar kunnen komen: Zuiver daartoe de natuurrechtelijke lijn uit!

Het GPV, diit sinds enige tijd bezig is met een actualisering van zijn richtlijnen-program, zal m.i. erop moeten letten, dat bij wijzigingen niet langs een achterdeur natuurrechtelijke voorstellingen worden ingebouwd. Naast Schrift en helijdenis kunnen de Amersfoortse stellingen van 1948 daarbij een haken blijven.

De RPF zal met haar eigen geschiedenis te rade moeten gaan. Het NEV dat in 1972-1975 een van de delen van de RPF werd¹³, had destijds hetzelfde program als het GPV en had daarmee het sprong-moment van 1948 gehonoreerd. Sommige RPF'ers schijnen zich ook vandaag hiermee verwant te voelen.

Voor de RPF'ers die zich oriënteren op hen die pas na ca. 1970 uit de ARP (dan wel CHU) zijn getreden en de programma's van GPV en NEV tot nu toe weinig hebben gekend, liggen de zaken anders. Het slinkende aantal van hen die destijds hinnen de ARP wilden dat de AR-politiek meer verbondenheid met Gods wet zou tonen, vond vaak een intellectueel steunpunt hij de WdW en ook de RPF ziet de WdW als steunpunt. Haar grondslag wijst naar de grondslagformule van de Ver. v. Calvinistische Wijsbegeerte en verder uitdrukkelijk naar het door Dooyeweerd veel aangewezen 'grondmotief van schepping, ronde en verlossing'.

Toch vrezen we dat Dooyeweerts visie geen sterke basis kan bieden aan een christelijke politiek-met-de-bijbel. Van Riessen bekende in een voor de RPF geschreven brochure dat hij met de uitdrukking 'christelijke' politiek niet goed uit de voeten kan.¹⁴ De twee lijnen van Kuypers volgen dadelijk uit het 'grondmotief'. Dit motief klinkt sommigen misschien in de oren als een samenvatting van

de christelijke leer. Maar het is bij de WdW meestal speculatief ingevuld."

Publieke gerechtigheid

De auteur van het RPF-rapport verdedigt het 'grondmotief' en spreekt in verband met de s.i.e.k. over de normatieve structuren van de verhanden en over de vraag of de s.i.e.k. niet 'gesclionden' wordt. Dit klinkt als de taal van het natuurrecht.¹⁶ Gelukkig, als het gaat over zaken van beleid en wetgeving die rechtstreeks met b.v. het 6e of 7e gebod te maken hebben, blijkt duidelijk diit de RPF in zulke gevallen geen losstaande natuurrechtelijke inzichten volgt, maar zich beroept op de Schrift. RPF en GPV verschillen dan weinig.

Als echter over 'confederatieve' samenwerking wordt gesproken (zie het begin van dit artikel) moet ook de vraag worden gesteld waarvan de partijen uitgaan bij de vele andere onderwerpen van de politieke agenda: overdragen of behouden van verantwoordelijkheden door de centrale regering; buitenlands beleid; industriebeleid, enz. Wordt dan het gekozen beleid toch gefundeerd op natuurlijk inzicht ('gezond verstand'), of geschiedt dit vanuit een dominerende centrale opdracht die uit de Schrift komt?

Het RPF-rapport kiest nu in navolging van de WdW (en van de vroegere ARP) dat de overheid de publieke gerechtigheid moet bevorderen. Rouvoet wijst op de talloze plaatsen in Oud en Nieuw Testament waar staat dat de overheden gerechtigheid moeten doen. De publieke gerechtigheid is dan de centrale opdracht, waarnaar het algemene beleid zich richt. We beamen dit uiteraard, maar kan men ook niet zeggen dat de overheid 'het goede' moet doen? En zou er één partij zijn die zegt dat zij tégen publieke gerechtigheid is? Met 'publieke gerechtigheid' kunnen we (net als bij Kuypers *ordinantiën*) in onze cultuur zowel natuurrechtelijke als bijbelse kanten op.

Gerechtigheid is de hoofddeugd volgens Plato en Aristoteles, waarbij ieder het zijne moet krijgen. Art. 1 van het Handvest van de VN noemt de gerechtigheid, en dan moeten we vooral aan de mensenrechten denken. Ook het CDA zegt dat het zich inzet voor de publieke gerechtigheid.¹⁷ De auteur van het RPF-rapport laat niet na de door hem niet bedoelde visies op 'publieke gerechtigheid' te corrigeren. Maar dit bewijst juist dat 'gerechtigheid' in onze cultuur een kleur-vrij verzamel-begrip is. Daarvan is het publiek doen blijken van Gods eer hooguit een (gemakkelijk weg te laten) subonderdeel.¹⁸ We vrezen daarom dat als een partij die 'Amersfoort-1948' niet honoreert, de vragen van algemeen beleid wil bezien vanuit de publieke gerechtigheid, er een nieuwe reeks zwakmakende natuurrecht-ideeën wordt ingevoerd.

We hopen dat men ons van RPF-zijde niet misverstaat als we nu zeggen dat het ons zal verheugen als ook de RPF de algemene politieke problemen primair wil zien uit het centrale oogpunt van de *Gloria Dei per Christum*.

Dit brengt een serieus bondgenootschap dichter onder bereik.

A.J. Verbrugh

VERANDERING VAN LEVEN

Als God naar mij toe komt en de leiding in mijn leven neemt, raakt dat het meest innerlijke van mijn bestaan. God werkt in mijn hart, in het diepst van mijn gedachten. De Here Jezus spreekt over ren komen wonen bij de mens. En Paulus getuigt, dat Christus in hem leeft en hijzelf niet meer.

De leiding van God is een leiding die in mijn leven ingrijpt, die mijn hart beheerst, die mijn binnenste gedachten verandert.

Levensleiding en levensverandering hangen zo heel nauw samen. De verandering van leven is een voorwaarde voor de levensleiding. Want God woont en werkt niet in de mens, die de zonde liefheeft en doet.

En de levensleiding brengt de levensverandering tot stand en zet die voort. Want God maakt de mens die Hij wil leiden en beheersen, klaar voor zijn doel en verandert hem, zodat hij Hem gaat dienen en i.c.r.cn.

God zond Zijn Zoon om ons leven te veranderen en ons Zijn Leven te geven. Hij die vreemd was in deze wereld van zelfzucht en zelfgenoegzaamheid, heeft gezegd, dat wij het koninkrijk der hemelen niet kunnen zien tenzij we van boven geboren worden.

Muur dan wordt ook wel duidelijk, dat met verandering van leven niet bedoeld wordt een verbetering, een opkalefateren, een hier nat wegsnijden en daar wat aanplakken. Maar dat ermee bedoeld wordt een verandering in de wortel, een werkelijke omzetting de andere kant uit. Er zijn heel wat mensen, die aan de buitenkant zoveel weten te snoeien en zoveel weten op te schilderen, dat je bij oppervlakkige beschouwing een vrij hoge dunk van hen krijgt.

En ook zijn er christenen, die in hart snoeien en weggappen aan de buitenkant wel wat heel erg slordig zijn en een verwaarloosde indruk maken, wat hun leven aangaat. Maar dat neemt niet weg, dat de eerstgenoemde mens geen levensverandering heeft ondergaan en zijn hart onbekeerd tegenover God staat.

En dat de werkelijk omgekeerde, ook al is zijn leven niet vlekkeloos, een radicaal andere verhouding tot God en dus tot alles heeft gevonden, vergeleken bij de mens die de zonde liefheeft.

Het evangelie vertelt niet alleen, dat ik een verandering nodig heb, die een geboorte genoemd wordt en dat niemand zichzelf geboren kan laten worden. Maar het verkondigt ook, dat de Geest van God, die deze geboorte bewerkt, er is, gegeven is. En de Bijbel noemt daarmee een bestaande werkelijkheid, de vreugde en de blijdschap van allen, die voor het Woord van God hebben leren buigen.

Iemands geboorte staat nooit binnen zijn eigen mat. De verandering van het leven is in de eerste aanleg en in de grond een werk van Gods Geest.

Mijn leven wordt radicaal veranderd, mijn hart wordt gebogen voor God, mijn binnenste wordt een woonplaats voor de Geest van God, mijn wil wordt gewillig en mijn verstand begrijpt en mijn ziel gaat verlangen naar God – door het lezen en horen van het evangelie van Jezus Christus.

De levensverandering is een werkelijke verandering, die mensen monkt tot Gods kinderen en hun leven tenslotte doet worden tot een leven, dat uit God is en op God zich richt en in de omgang met en de dienst van God zijn grootste vreugde vindt.

Naar K. Sietsma, 'Het christelijk leven', 1939.

¹ Amersfoortse Congres v. Gereformeerden, slotzitting 1-4-1948, stelling 12 en 3. Zie b.v. *GPV-Gedenkboek 1948/88*, uitg. GPV, Amersfoort 1988, 63. In dit opstel, dat niet expliciet over grondslagverschillen tussen partijen handelt, heperken we ons inzake de Amersfoortse stellingen tot de direct-programmerichte zaken, dus tot kwesties die niet onmiddellijk gaan over de toenmalige ethische crisis en vragen inzake de betekenis van belijdenis en kerk. Wij 'lopen hier dus niet omheen', maar ze rijnt in dit opstel niet rechtstreeks aan de orde.

² A.J. Verbrugh in *GPV-Gedenkboek 1948/88*, a.w., 32.

³ Id., *Universeel en Antirevolutionair II*. Vuurbaak 1983, 26-28.

⁴ Artikel: 'Vooruit met ons!' van R. Kuiper in *ND* van 10(11?)j-2-1997.

⁵ A.J. Verbrugh, 'De z.g. natuurlijke Zedenwet', *Ons Politieuma*, okt. 1959, 80-92. Veel verder op de materie ingaand: J. Douma, *Natuurrecht, een betrouwbare gids?*, Kamper bijdr. XXI. Vuurbaak 1978.

⁶ A. Kuiper, *Het Calvinisme*, Stone lezingen, Amsterdam 1898, h1-62.

⁷ K. Veling, *De dienst van de overheid*, uitg. Groen v. Prinsterer-St., Barneveld 1987, 32.

⁸ H. Dooyeweerd in *De Reformatie*, 29-10-1937 (Kuyper-Herdenkingsnummer). Nadat Dooyeweerd hier op blz. h3 afstand neemt van invloeden van de humanistische kennistheorie die hij in dr. A. Kuipers *Enc. d. Heil. Godgel.* aantrof, sluit hij zich op blz. 64 geestdriftig aan bij Kuipers' Stone lez., waaruit hij naar o.m. dezelfde blz. verwijst als hierboven in noot h.

⁹ J. Douma, *Kritische aantekeningen bij de WdW*, Kamper bijdr. XIX. Vuurbaak 1976, 40 e.v. Dat deze reeds in 1935/36 door Dooyeweerd gegeven aansluiting nog steeds actueel is in de WdW toont b.v. het recente, van reformatorisch-wijzerige zijde aanbevolen boek van R. van Woudenberg, *Gelovend denken*, Kampen 1992, 29-31.

¹⁰ A.J. Verbrugh *De politieke partijen in Nederland III*, Rotterdam 1963, 49-51. Zo kwam Dooyeweerd ertoe te leren dat de christelijke staatsidee wordt weergegeven door de staat die de s.i.e.k. erkent (*De christelijke staatsidee*, Arja-uitg., 1936).

¹¹ In 1949 pleitte AR-woordvoerder J.A.H.J.S. Bruins Slot in zijn *Bezinning en Uitzicht* (Wageningen) ondubbelzinnig voor een neutrale principieel kleurloze staat; in 1950 pleitte de AR-fractievoorz. in de E.K., A. Anema principieel voor regeringssamenwerking van de AR met alle grote partijen op grond van erkenning van de democratische vrijheden. Dit leidde ertoe dat in 1965 op praktisch gebied geen diepgaande verschillen meer tussen ARP en andere grote partijen werden gezien.

¹² AR-voorz. W.P. Berghuis verklaarde: De ARP is in het kerkelijke-mcumenisch, in het politieke mondiaal en in het sociale radicaal (P.L. van Enk, *De aflocht van de ARP*, Kampen 1986, 6). H. Algra was in de periode na Berghuis een van de weinig overgebleven publiek bezorgden inzake de AR-koers.

¹³ Van 1966/72 was er een onvolledige bondgenootschappelijke samenwerking tussen GPV en 7EV. Nadat deze zich van elkaar hadden losgemaakt, werd het NEV bestanddeel van de RPF (Th. Haasdrick, *Woning gezocht, een beschrijving van de RPF*, Leiden 1985, 30: 97).

¹⁴ H. van Riessen, *Christelijke politiek in een wereld zonder God*, Mam. v. St. A.-St., Nuncpet 1990, 79.

¹⁵ W. Nieboer, 'Woord en Schepping', *Lucerna*, 1959, 60 e.v.; A.J. Verbrugh, 'De Weteidee', *Ons Politieuma*, dec. 1960, 123 e.v.; J. Douma, *Kritische Aant.*, a.w., b.v. 32 e.v. Na de door Douma uitgebrachte kritiek schreef H. van Riessen dat hij de hoge waarde die Dooyeweerd hechte aan het grondmotief, 'niet juist' acht ('Een discussie over hoofdzaken', *Beweging*, dec. 1977, 85).

¹⁶ Op een andere plaats is Rouvoet veel duidelijker als hij opmerkt dat ambten verschillen, en dat daarom he? functioneren tot Gods eer zich in kerk, staat, gezin en school telkens op onderscheiden wijze manifesteert.

¹⁷ Het CDA-rapport over een chr.-dem. visie op overheid en samenleving heet *Publieke Gerechtigheid* (Houten 1990). H.E.S. Woldring vergeleek deze met het algemeen belang in de res publica (CD *Verkenningen*, febr. 1993, 69).

¹⁸ H. van Riessen schreef dat we wel intuïtief weten wat gerechtigheid is, maar het niet kunnen uitleggen (*Chr. politiek enz.*, a.w., 64).

Een eerste indruk van de generale synode te Ommen 1993. Meer kan ik u nog niet geven op dit moment. Het is nog de fase van kennismaking, met elkaar en met de stukken die op onze tafels werden gelegd.

Op de vooravond werd de bidstond gehouden. In een vol kerkgebouw bediende dr. W.G. de Vries het Woord vanuit 2 Thess. 3:1-3: het evangelie heeft snelle voortgang. Mensen zijn daarvoor in touw, het Woord loopt zelf niet. Maar Paulus vraagt dringend dat de gemeente voor hem zal bidden, de voortgang van het Woord zal gedragen worden door het gemeenschappelijk gebed. Zo wordt het vertrouwen gevestigd op de kracht en de trouw van God. Tegelijk zegt dit veel over de inhoud van ons gebedsleven; wat staat daarin centraal?

In de geest van deze tekst werd vervolgens heel het werk van de synode, van haar leden en medewerkers, aan de Here opgedragen.

De volgende dag, woensdag 14 april, werd de generale synode geopend. De plaatselijke predikant, ds. H.J. Siegers, sprak een woord van hartelijk welkom namens kerkeraad en gemeente. Vervolgens werd onder zijn leiding het moderamen gekozen, dat u inmiddels al wel bekend zal zijn: ds. M.H. Sliggers werd gekozen tot praeses, ds. B. van Zijlkom tot assessor, ds. J. Luiten werd scriba I en ds. H. Folkers scriba II.

Op dat moment kwam een einde aan de voorbereidingen van de synode, die zeker een afzonderlijke en eervolle vermelding waard zijn. Het is werkelijk geen kleinigheid om samenroepende kerk van de meeste vergadering te zijn! Maar zo te zien was aan alles gedacht, en meer dan dat. In het moderne zalencentrum van onze zusterkerk te Ommen waren tal van voorzieningen getroffen om het verblijf en het werken daar zo aangenaam mogelijk te maken.

Zo kon het werk beginnen. Een begin, dat weinig opzienbarend is. Commissies worden ingesteld, ieder krijgt zijn deel en iedereen gaat lezen, lezen en nog eens lezen. Dat gebeurt allemaal in stilte. Maar het is de bedoeling, wanneer straks de plenaire vergaderingen gehouden worden, dat er dan al veel denkwerk is verricht.

Wellicht is het interessant om al vast een blik te werpen op de zaken die op de agenda staan. Het valt namelijk op, dat, naast bekende zaken, ook tal van nieuwe onderwerpen worden aangesneden. Daarin zal deze synode (eventueel) baanbrekend werk moeten verrichten.

Maar liefst vier particuliere synode's vragen om opnieuw na te denken over de deelname aan de verkiezing van ambtsdragers door de zusters in de gemeente. Een oude zaak, maar nog niet eerder werd er zo nadrukkelijk aandacht voor gevraagd.

Er wordt gevraagd naar het levensonderhoud van onze theologische studenten. Er is veel veranderd op het gebied van kinderbijslag en studiefinanciering. Maar dat niet alleen. De vraag wordt ook gesteld, of (elke vorm

van) studiefinanciering door het rijk (nog steeds) ontraaden moet worden.

Dan is er de liturgie. Mag de ouderling de zegen opleggen? Een oude vraag, waarop het bevredigende antwoord kennelijk nog niet gegeven is. Nieuw in dit verband is de praktijk van de aangepaste samenkomsten en/of kerkdiensten; wat is daarin liturgisch toegestaan? Er zijn nogal wat verschillende praktijken ontstaan op dit terrein.

De zaak van de Bijbelvertaling zal aandacht vragen.

En dan is er ook het pastoraat aan doven en slechthorenden. Een nieuw deputaatschap rapporteert voor de eerste keer en komt met tal van aanbevelingen. Ook is er het voorstel een predikant speciaal voor dit werk te beroepen. Zendingzaken zijn we wel gewend op de synode. Maar nu ligt er een voorstel om te komen tot de oprichting van een zendingsinstituut. Ook de zending onder de Joden vraagt de aandacht.

Deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit doen voorstellen om te komen tot stage-onderdelen in de opleiding. Een fris geluid, waar nogal wat mee samenhangt uiteraard.

Een heel indringende zaak is de problematiek van de (gevolgen van de) echtscheiding. Wanneer mag een tweede huwelijk wel of niet, en zal dat ook bij verhuizing op de attestatie worden aangetekend?

En dan de kerkelijke examens waaraan de toekomstige en beroepen predikanten zich moeten onderwerpen; moet die praktijk zo blijven of is zij voor verbetering vatbaar?

U ziet, een scala van onderwerpen, die zeker niet allemaal even doorzichtig zijn. Voeg daar nog een stapeltje bezwaarschriften aan toe (die achter gesloten deuren worden behandeld), en wij voelen met elkaar dat het gebed om wijsheid dagelijks nodig is. Het gemeenschappelijk gebed.

Dus voorlopig krijgt u niet veel te horen. Op een enkele zaak na, die haast heeft. Zo is prof. drs. H.M. Ohmann al aan het eind van dit seizoen pensioengerechtigd. Voor zijn opvolger, die in september al zal moeten aantreden, telt iedere week.

Maar verder wordt er in Ommen gebroed. Gebroed op de stukken. En u weet, een broedende kip moet je niet storen. Tegen de tijd dat er wat hoopvolle geluiden uit het nest komen, hoop ik u verder te informeren.

B.Luiten

Samen zingen

In *De Gereformeerde Kerkbode voor het Noorden* van 26 maart j.l. schrijft ds. A. Boersma:

Samen zingen, tiet is één van de mooiste dingen die er zijn. Als je samen van je blijdschap getuigt. Of ook in moeilijke omstandigheden samen je vertrouwen mag belijden, in de hemelse Vader. Het is een groot geschenk van God, dat wij dit mogen doen. Een geschenk van de HERE, zo mag je ook je eigen psalmboek-je zien. Het gereformeerde kerkboek, er is jaren aan gewerkt. En laten we liet ook eerlijk zeggen: er zijn offers voor gebracht, met name door de oudere broeders en zusters. Die veel van war hen vertrouwd was kwijtraakten. En niet langer uit volle borst de geliefde psalmen mee konden zingen. Soms wordt daar wat denigrerend over gedaan. Maar weg met die minachtende taal. Want we staan hier voor een heel stuk geloofs-beleving van vorige generaties. Die bekende woorden werden niet meegezongen uit sleur ril' bijgeloof. Maar vol overtuiging, van harte. Zoals ook vandaag nog in een debat met Kuitert iemand als dr. Hoek concreet zijn geloof belijdt, niet de berijmde woorden van Ps. 56: 'Ik roem in God, ik prijs her onfeilbaar Woord. Ik heb het zelf uit zijnen mond gehoord!'

Taal van liet geloof, al was het mogelijk niet letterlijk terug te vinden in de grondtekst. (Hoewel, het zou heel vruchtbaar zijn na te gaan, de invloed van de kanttekeningen van de statenvertalers op de oude berijming, waar wij bepaalde zinnen vaak afgedaan hebben mei het scheldwoord 'stoplappen'.)

Intussen was es dankbaarheid voor een nieuwe berijming. En we hebben ons best gedaan ons die berijming eigen ie maken. Compleet met de nieuwe zangwijzen. Ook daarin zijn oudere broeders en zusters voorgedaan. Sommigen zelfs in het uit het hoofd leren van de nieuwe teksten. Om maar goed inee te kunnen zingen.

Maar hoe bestaat het, dat we nu al weer op dat kerkboek uitgekeken zijn? Zo zelfs, dat ul gepleit wordt voor het zingen van andere liedcien, in de eredienst.

Komt dat misschien, omdat wij ons kerkboek 'in de kerk laten liggen'? Psalmen zingen, dat doe je nog 's zondags, in de kerk. Maar door de week zing je heel wat anders. In het gunstigste geval nog wel geestelijke liederen. Of anders...

Maar om je eigen kerkboek te gebruiken, ihuic, op school, op liet koot, op een evangelisatie-vergadering? Vreselijk achterhaald, niet bij de tijd, geen ruimte voor gevoel en emotie.

Merkwaardig, als op een congres met enig afgrijzen wordt gereageerd, als voor het zanguur gekozen is voor psalmen en kerkliedcien. 'Zingen we dan niet uit de E&R-bundel?'

Maar de jeugd, de jeugd! De jeugd wil vuurwerk! De jeugd wil die antieke psalmen niet meer. Dan denk ik: laten we nu eens als volwassen gelovigen hei gesprek voeren. En niet iteedt ons verschuilen achter de jeugd. Maar gewoon eens uitkomen voor eigen mening. Hoe komt de jeugd – althans, sommige jongeren, want dé jeugd bestaat niet – tot haar voorkeur voor de evangelische song?

Met hei oog op die jeugd hebben we een eigentijdse berijming gekregen. Maar hebben wij soms gedacht: nu zijn we klaar? En hebben we verzuimd dat lied de jeugd te leren, en liefde ie kweken voor het kerklied? Juist hij de huidige generatie jongeren,

die terechtkwam tussen de wal van de proefbundel en het schip van het Gereformeerd Kerkboek.

Enkele jaren geleden pleitte ds. Smelik ervoor, om het lied van de week in te voeren. Een psalm, een gezang, dat op de scholen geleerd zou worden, en in de eredienst gezongen.

De zorg, die daaruit sprak, voor de geloofs-overdracht aan de jeugd van het verbond, ook in het leren van het lied van de kerk, laat die oní aller zorg zijn. Als ouders, onderwijzers, jeugdleiders, verenigingswerkers en koorzangers.

Anders zakt een gereformeerde zangcultuur in. Om plaats ie maken voor het meetleiten met het remonstrantse volkslied: *coinc in my heart, lord Jesus*. Het klinkt in het Engels wat lieflijker, maar daar wordt het nog niet schriftuurlijk van! Samen zingen voor de HERE, dat is iets geweldigs. En hoe jonger, hoe moni-er. Kijk maar, hoe vol overtuiging een kinderkoor juicht voor de Vader. Of hoe enthousiast een jeugdkoor jubelt voor de Heiland. Als maar ons religieus vuurwerk niet verhindert, dat het echie geloofsvuur kan blijven branden. En onze kritische geest het werk van de Heilige Geest niet gaat tegenstaan. Voor de beleving, de bevinding, van het ware geloof, kiinneti wij het psalmboek niet missen. Want in onze psalmen zingen we mee, met Gods Geest. In dat loflied vindt onze God zijn eigen werk terug. En Hij is blij met zijn kinderen, die zingen voor Hem.

W.G. de Vries

ZENDING DICHTERBIJ

Een nieuwe reeks over zending!

Zending dichterbij heeft de moed en de intentie bezinning te geven over de gereformeerde zending. Deze nieuwe reeks staat onder redactie van dr. Chr. Fahner, drs. W. van Heest, dr. L.J. Joosse en ds. D.Ph.C. Looijen.

Het eerste deel heet *Leren hoe hij wand'len moet* en biedt zes opstellen rond het belangrijke thema van de verhouding tussen woord en daad in de zending. De bijbelgegevens komen uitvoerig aan bod, terwijl ook naar de zendingshisterie wordt geluisterd. Tenslotte worden concrete werkvormen aangereikt.

Medewerkers aan deze bundel zijn ds. J. van Amstel, drs. M.K. Drost (t), drs. W. van Heest, prof. dr. B.J. Oosterhoff en dr. L. Westland.

120 pag., paperback, f. 16,90
verschijnt binnenkort
verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan
POB 25 4600 AA

01100 15591

Contre b.v.

BEROEPEN

Beroepen te Creil i.c.m. Nagele en te Nijega-Opeinde i.c.m. Mildam: R. Kuipers, kandidaat te 's-Gravenhage; te Emmeloord: R. ter Beek te Langerak en Gorinchem; te Gee: W. van der Schee, kandidaat te Kampen; te Zwijndrecht-Groote Lindt: R.J. Blok te 's-Gravenhage-Zuid/Loosduinen.

Bedankt voor Bunschoten-Oost: H.M. Smit te Uithuizermeeden.

Beroep teruggenomen: de kerkeraad van Nieuwegein heeft liet beroep, in januari op kandidaat F. Pomstra uitgebracht, teruggenomen i.v.m. het zich voorlopig terugtrekken van her peremptoir herexamen.

Predikantsplaats: De tweede predikantsplaats te Horigkerk is niet opgeheven, zoals abusievelijk was vermeld (Handboek blz. 265).

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Ten **Pust** * *Scriba*: T. Tamminga, Kijksweg 147, 9792 PD Ten Post, ☎ (05902) 3132. *Diaconie*: H. Scholtens, H. Veldmanstraat 8, 9792 PN Ten Post, ☎ (05902) 2922.

Tilburg * *Scriba*: A. Rienks, Hondsdraf 42, 5161 WG Sprang-Capelle, ☎ (04167) 79450.

* Als **regel** horen die adres-gegevens in deze iuhrick thuis. die nok te vinden zijn in hei Handboek.

* Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, **examina** en preekconsenten, particuliere en **generale synoden**, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen **kan** worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De **reductie** van de rubrick behoudt i.v.m. beschikbare **ruimte** zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend **schriftelijk** opgegeven te worden: De **Reformatie**, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. *Per fax* is ook mogelijk: (01100) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons **binnen is**, staat afgedrukt in De **Reformatie** van de daaropvolgende week.

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

Dick Mostert

Eenzame fakkel dragers
Jeugdpastoraat en praktijk

De communicatie tussen jongeren en ouders is niet optimaal. Hoe **pak** je dat in de **praktijk** aan? De praktijk van het 'ouder-', 'opvoeder' en 'jongere'-zijn. **Samen** m een kerk. Hoe verder? Dit **boekje** geeft een nieuwe handreiking Luisteren! **Begrijpen!** Oefening! Zó de **fakkel** van het geloof doorgeven en **brandend** houden. Niet **eenzaam** blijven!

160 pag., paperback, f 16.75

Verkrijgbaar
bij de boekhandel

Herstel bevordert
of belemmerd?

Noodzakelijke reactie op
'Een kerk ging stuk'

Herstel bevordert
belemmerd?

Noodzakelijke reactie op
'Een kerk ging stuk'

door
Ds. J.M. Goedhart

door Ds J M Goedhart

Te verkrijgen bij uw boekhandel of bij de uitgever
Bestelnr. **ISBN 90-71097-15-3** Prijs f 14.00

BREDEWOLD
DRUKKERIJ UITGEVERIJ

Stationsweg 49 8091 AB Wezep Postbus 86, 8090 AB Wezep
Telefoon 05207-63390 Telefax 05707-65303